

Muzej dobrodošlice: mjesto integracijskih praksi

Matić, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:102194>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Katedra za muzeologiju
Ak. god. 2019./2020.

Petra Matić

Muzej dobrodošlice: mjesto integracijskih praksi

Diplomski rad

Mentorica: dr.sc. Žarka Vujić
Komentor: dr. sc. Drago Župarić-Iljić
Studentica: Petra Matić

Zagreb, kolovoz 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

(potpis)

Sadržaj

1. Uvod.....	5
2. Dosadašnja istraživanja ove teme	7
3. Cilj i metode istraživanja.....	8
3.1. Komparativna studija slučaja	8
3.2. Participativno akcijsko istraživanje.....	8
3.3. Terminologija	9
4. Integracija	11
4.1. Definiranje integracije	11
4.2. Integracija u Republici Hrvatskoj	13
4.3. Kritike integracije.....	14
5. Integracija u muzeju	17
5.1. Integracija u hrvatskim muzejima	18
6. Muzej dobrodošlice: suvremeno promišljanje institucije muzeja.....	20
6.1. Dekolonizirani i postkolonijalni muzej	21
6.2. Participativni muzej.....	23
6.3. Muzej migracija kao uključivi muzej.....	24
6.4. Konstitutivni muzej	25
7. Studije slučaja	27
7.1. Švedska: Muzeji kao arene integracije	27
7.2. Berlin, Oxford, Pariz: Multaka – Muzej kao mjesto dijaloga.....	32
7.3. Inkluzivne kustoske prakse u Nizozemskoj: Projekt Werksalon, Muzej Van Abbe	34
7.4. Hrvatska: Nikola Tesla. Migrant.	36
8. Preporuke za rad	40
8.1. Zbirke.....	40
8.2. Izložbe	41
8.3. Komunikacija	42
8.4. Dodatne preporuke	43
9. Zaključak	44
10. Literatura	48

1. Uvod

Motivacija za ovaj rad došla je iz prostora spajanja dvaju profesionalnih interesa autorice – muzejske djelatnosti i rada s izbjeglicama i drugim migrantima. Od 2015. godine aktivna sam u području rada s izbjeglicama i tražiteljima azila te sam surađivala s organizacijama u Irskoj, Francuskoj, Hrvatskoj, Srbiji i Bosni i Hercegovini u humanitarnoj terenskoj koordinaciji, legalnoj pomoći, podučavanju jezika te interkulturalnoj medijaciji. Početak tog spajanja dogodio se 2018. godine kad sam sudjelovala u organizaciji projekta “Nikola Tesla. Migrant.” u organizaciji Tehničkog muzeja Nikola Tesla i Centra za mirovne studije u Zagrebu.

Muzeji su od svojih početaka bili odraz i putokaz društva te se tako prilagođavaju i promjenama u društvu. U doba ubrzanih klimatskih promjena (Evans 2018), lažnih vijesti (Aparecida Darps, Cuervo Sanchez i Carr 2019), informacijskog zasićenja (Bawden i Robinson 2020), zatvaranja i osiguravanja granica (Koulis i van der Woude 2020) te kriminalizacije solidarnosti (Ambrosini, Cinalli i Jacobson 2019), muzeji mogu i imaju odgovornost biti mjestom koje je otvoreno i služi svim članovima zajednice i zaista postati institucijama koje, kao u sloganu korištenom na web stranici Međunarodnog savjeta za muzeje (u daljnjem tekstu: ICOM), ne poznaju granice: "Muzeji ne poznaju granice, već imaju mrežu" (ICOM 2020).

Posebno je odgovorna pozicija hrvatskog društva, a time i hrvatskih muzeja, u doba kad je jugoistočna granica Republike Hrvatske najduža kopnena granica Europske unije (The Guardian 2019) te kao svojevrsno ponovno "predziđe kršćanstva" (Rajković 2012) služi "odvraćanju" tisuća ljudi iz Afrike i Azije koji u kampovima Srbije i Bosne i Hercegovine čekaju trenutak u kojem će uspjeti ući u Europsku uniju i doći do sigurnih i stabilnih zemalja zapadne i sjeverne Europe (Border Violence Monitoring Network 2019).

Danas, kad su i sama definicija i funkcije muzeja postale predmetom promjene i rasprave (ICOM 2020), otvaranje muzeja prema novopridošlicama postavlja pred muzeje novu zadaću. Zadaća muzeja koji želi uključiti tradicionalno socijalno isključene skupine ne sastoji se samo od organizacije izložbi i edukativnih radionica. Takav muzej može utjecati na društvo, a zajednica koja ga koristi mijenja sve njegove funkcije (Byrne et al 2018, 11). Muzej dobrodošlice treba promisliti vlastite načine zaštite, istraživanja i komunikacije, osvijestiti i posvetiti se svojoj viziji i misiji, propitati svoje načine upravljanja i razmišljati o odnosima moći.

Rad s izbjeglicama i drugim migrantima muzejima donosi nove izazove. Nepoznavanje drugih jezika, religija i kultura, manjak iskustva rada s osobama koje imaju traumatska iskustva kao posljedice ratova, proganjanja ili nesigurnih životnih uvjeta, slaba dostupnost informacija o izbjeglicama i drugim migrantima, pa i predrasude i dominantni medijski diskurs čine ovakve projekte veoma zahtjevnim.

S druge strane, muzejima se kroz projekte dobrodošlice pruža prilika samorefleksije i dubljeg povezivanja sa zajednicom. Iako nijedna institucija ne može sama riješiti izazove koji dolaze s primitkom ili odbijanjem novih članova od društva, muzeji kroz suradnju s drugim društvenim akterima mogu pokušati olakšati ove procese i bolje upoznati vlastitu okolinu.

Muzej dobrodošlice je mjesto u kojem novopridošlice mogu upoznati svoj novi dom i brže se snaći u novoj okolini, podijeliti svoja znanja, iskustva i vještine sa svojim novim susjedima i sugrađanima, mjesto u kojem se učenjem, dijeljenjem i sudjelovanjem možemo izdići iznad predrasuda i strahova. Cilj ovog rada je dati pregled takvih integracijskih praksi u hrvatskim i europskim muzejima.

2. Dosadašnja istraživanja ove teme

Temu muzeja kao mjesta integracijskih praksi unutar područja hrvatske muzeologije obradile su Ivana Brstilo i Željka Jelavić 2010. godine u članku "Kultura kao prostor mogućnosti: muzej kao čimbenik društvene integracije", objavljenom u časopisu Etnološka istraživanja. Autorice su naglasile važnost veće institucionalne senzibilnosti i otvorenosti prema socijalno isključenim skupinama te potencijal muzeja za društveni angažman i kulturnu intervenciju u vlastitoj zajednici (Brstilo i Jelavić 2010).

Nina Lišnić 2016. godine u diplomskom radu "Muzej kao sredstvo integracije migranata i promoviranja kulturne različitosti" kroz ideje uključivog muzeja i muzeja migracija promišlja mogućnosti hrvatskih muzeja kao mjesta kulturne razmjene i njihove nadogradnje prema većoj uključivosti.

Mreža europskih muzejskih organizacija (engl. *Network of European Museum Organizations*, u daljnjem tekstu NEMO) objavila je 2016. godine publikaciju "Museums, Migrants and Cultural Diversity", koju je originalno objavila Udruga njemačkih muzeja (njem. *Deutscher Museumsbund*) kao preporuku za muzejski rad u području migracija.

U europskom kontekstu bitno je spomenuti i zbornik "Museums in a time of migration: Rethinking museum's roles, representations, collections, and collaborations" urednika Pietera Bevelandera i Christine Johansson (2018), objavljen u sklopu istraživačkog projekta o muzejima i integraciji Sveučilišta u Malmöu, u kojem su predstavljena akademska istraživanja, muzejski projekti te muzeološke prakse vezane uz migracije.

3. Cilj i metode istraživanja

Cilj istraživanja bio je identificirati i analizirati postojeće dobre prakse participacije izbjeglica i drugih migranata u muzejskim aktivnostima te na koji način participacija pomaže inkluziji izbjeglica i drugih migranata u društvo i podizanju strateške vrijednosti muzejskih institucija u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji. U istraživanju su se koristile komparativna metoda slučaja i metoda participativnog akcijskog istraživanja.

3.1. Komparativna studija slučaja

Kako bi se istražile muzejske prakse suradnje s izbjeglicama i drugim migrantima, u ovom se radu koristilo metodu komparativne studije slučaja. Radi se o pristupu orijentiranom na proces, koji prati kako i zašto fenomeni nastaju, uzimajući u obzir njihove sličnosti i razlike te moguće poveznice kroz lokacije, hijerarhije i razine moći u vremenu. Prakse se definiraju kao studije koje proučavaju kako društveni akteri različitih motivacija, namjera i stupnjeva utjecaja djeluju kao odgovor na društvene sile ili pak s njima u tandemu i rutinski proizvode društvene i kulturne svjetove u kojima žive. Društveni akteri usvajaju i razvijaju prakse u odnosu na druge skupine, a one nikad nisu izolirane, već se uvijek razvijaju vezano uz širu političku, društvenu i ekonomsku okolinu. Tako komparativna studija slučaja pokušava pratiti proces kroz prostor i vrijeme (Bartlett i Vavrus 2017). Za potrebe ovog rada pokušat će se slučajeve usporediti i kontrastirati te staviti u vremenski kontekst.

3.2. Participativno akcijsko istraživanje

Metoda participativnog akcijskog istraživanja temelji se na iskustvu i refleksiji iskustva kako bi se naknadno razumjele i unaprijedile prakse u kojima istraživači sudjeluju i situacije u kojima se nalaze. Svrha takvog istraživanja je omogućavanje akcije do koje se dolazi prikupljanjem i analizom podataka te odlukom o smjeru akcije. Te se akcije potom istražuju i promišljaju s naglaskom na odnose moći između istraživača i teme istraživanja (Baum, MacDougall i Smith 2006). Autorica diplomskog rada je sudjelovala u aktivnostima vezanim uz projekte "Nikola Tesla. Migrant." i "Muzeji kao mjesto dijaloga i susreta".

3.3. Terminologija

Govoreći o ljudima stranog podrijetla koji su došli u Europu započeti novi život, susrećemo se s raznim terminima poput migrant, izbjeglica ili azilant. U Republici Hrvatskoj različiti su legalni statusi osoba stranog podrijetla, iz kojih proizlaze i njihova prava i obveze, određeni Zakonom o strancima te Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti. Termini migrant, ekonomski migrant i imigrant nisu definirani hrvatskim zakonima, no njihove definicije nudi UNHCR u publikaciji "Zaštita izbjeglica i uloga UNHCR-a" (UNHCR 2009).

Migrant je "široki pojam koji uključuje većinu ljudi koji odlaze u stranu zemlju vođeni mnogim razlozima i tamo ostaju određeno vrijeme (obično najmanje jednu godinu, što isključuje kratke posjete turista, poslovnih putovanja i slično). Razlikuje se od pojma imigrant koji označava nekoga tko dobije trajno nastanjenje u zemlji koja nije njegova prvobitna domovina". Ekonomski migrant je "osoba koja napušta svoju zemlju podrijetla zbog financijskih, a ne izbjegličkih razloga".

Pojam izbjeglice definiran je Konvencijom Ujedinjenih naroda o statusu izbjeglica iz 1951. godine i protokolom Konvencije iz 1967. godine, prema kojima je to osoba koja se "zbog opravdanog straha od proganjanja zbog svoje rase, vjere, nacionalnosti, pripadnosti određenoj skupini ili svog političkog mišljenja, nađe izvan zemlje svog državljanstva, a koja se ne može, ili zbog straha ne želi, staviti pod zaštitu te zemlje" (UNHCR 2010). Izbjeglica je osoba kojoj je priznata međunarodna zaštita (Georgiev 2014).

Prema Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti iz 2018. godine, međunarodna zaštita obuhvaća azil i supsidijarnu zaštitu. Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti definira azilanta kao izbjeglicu u smislu Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine kojoj je priznat azil, a azil kao status koji se priznaje na temelju odluke nadležnog tijela o ispunjenju uvjeta za bivanje izbjeglicom. Stranac pod supsidijarnom zaštitom je državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva kojoj je priznata supsidijarna zaštita. Taj će se status priznati temeljem odluke nadležnog tijela o ispunjenju određenih uvjeta tražitelju zaštite koji ne ispunjava uvjete za priznavanje azila "ako postoje opravdani razlozi koji ukazuju da će se povratkom u zemlju podrijetla suočiti sa stvarnim rizikom trpljenja ozbiljne nepravde i koji nije u mogućnosti ili zbog takvog rizika ne želi prihvatiti zaštitu te zemlje".

Stranac pod privremenom zaštitom je državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva kojoj

je odobrena zaštita hitnog i privremenog karaktera koja se uvodi na temelju odluke Vijeća Europske unije o postojanju masovnog priljeva raseljenih osoba. "Privremena zaštita je zaštita odobrena u izvanrednom postupku, u slučajevima masovnog priljeva ili predstojećeg masovnog priljeva raseljenih osoba iz trećih zemalja koje se ne mogu vratiti u zemlju svog podrijetla, osobito ako postoji rizik da zbog tog masovnog priljeva nije moguće učinkovito provesti postupak odobrenja međunarodne zaštite, radi zaštite interesa raseljenih osoba i drugih osoba koje traže zaštitu" (Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti 2018).

Tražitelj međunarodne zaštite je državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva koja izrazi namjeru za podnošenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu do izvršnosti odluke o zahtjevu. Iznimno, tražitelj može biti i državljanin države članice Europske unije.

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima iz 2017. godine definira kategorije stranca, osobe bez državljanstva te maloljetnika bez pratnje. Stranac je osoba koja nije hrvatski državljanin, a ima državljanstvo države članice EGP-a, Švicarske Konfederacije, državljanstvo treće zemlje ili je osoba bez državljanstva. Maloljetnik bez pratnje je državljanin treće zemlje mlađi od 18 godina koji na teritorij Republike Hrvatske dolazi bez pratnje odrasle osobe koja je odgovorna za njega, u skladu sa zakonom ili običajima, tako dugo dok se za njega zaista ne počne brinuti takva osoba ili maloljetnik koji je ostao bez pratnje nakon ulaska na teritorij Republike Hrvatske. Osoba bez državljanstva je osoba koju ni jedna država sukladno svom nacionalnom zakonodavstvu ne smatra svojim državljaninom (Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima, 2017).

Marieke De Vries istražuje kategoriju ljudi bez dokumenata (engl. *undocumented people*), pod kojom podrazumijeva ljude kojima je zahtjev za zaštitom odbijen, no odlučili su ostati i borave ilegalno na prostoru neke države (De Vries 2018).

Antje Ellerman tvrdi kako je stanje legalne prekarnosti zajedničko svima s imigrantskim statusom, a ne samo osobama bez dokumenata ili privremenim migrantima, budući da su imigracijski statusi Globalnog Sjevera sve više nesigurni i privremeni (Ellerman 2019).

Termini koji opisuju i određuju život osoba stranog podrijetla u Republici Hrvatskoj često se preklapaju, fluidni su te im se nerijetko pridaju negativna značenja. Iz tog razloga se u ovom radu koristi termin "izbjeglice i drugi migranti" kako bi se naglasila raznolikost kategorija, što ne znači da osobe koje nemaju status izbjeglice nemaju uvjete i prava na isti.

4. Integracija

U ovom poglavlju predstaviti ćemo različite definicije integracije i definirati integracijske politike, upoznati se s integracijskim politikama Republike Hrvatske te sa suvremenim promišljanjima integracije.

4.1. Definiranje integracije

Zakonske regulacije položaja osoba koje se smatra strancima razlikuju se ovisno o zemlji primitka, a "na definiciju i percepciju stranca, odnosno migranta, utječu povijesno-društvena zbivanja, razvoj sustava imigracije te zakonodavstvo vezano za stjecanje državljanstva. Tako neke zemlje, kad koriste pojam stranac, fokus stavljaju na strance s neregularnim boravkom, dok je u nekim zemljama fokus na osobama rođenim u inozemstvu" (Bužinkić i Kranjec 2013, 41). Sisgoreo (2017) navodi kako se termin "stranac ili drugi" često shvaća kao netko tko ne pripada društvu te se na društvenoj razini može izraziti u diskriminatorne prakse ili dovesti do problematičnih međuetničkih odnosa. U trenutku dobivanja međunarodne zaštite, novopridošlice moraju "zauzeti" mjesto u društvu u fizičkom, kulturnom, i društvenom smislu, a ako sebe doživljavaju drukčijima, to će im biti teže postići (Sisgoreo 2017). Sisgoreo ovako objašnjava definiciju integracije Rinusa Penninx, koji integraciju definira kao proces postajanja prihvaćenog dijela društva i razlikuje njenu pravno-političku, društveno-ekonomsku te kulturno-vjersku dimenziju te tri razine integracijskog procesa: pojedince, grupe ili kolektive te institucije (Sisgoreo 2017).

European Council on Refugees and Exiles integraciju definira kao proces promjene koji je dinamičan i dvosmjernan, dugoročan i multidimenzionalan. Integracija od izbjeglica i drugih migranata zahtjeva prilagodbu životnom stilu društva, a od društva prilagodbu institucija, prihvaćanje izbjeglica i drugih migranata kao dijela nacionalne zajednice i poduzimanje akcija kako bi im se olakšao pristup resursima i procesima donošenja odluka. Smatra se da integracija počinje trenutkom dolaska u ciljanu zemlju, a završava kad novopridošlica postane aktivan član društva iz pravne, ekonomske, edukacijske i kulturne perspektive te je bitno u proces integracije uključiti i potomke prve generacije, odnosno drugu i treću generaciju (Sisgoreo 2017).

Integracija se odnosi na uvjete za stvarnu participaciju izbjeglica i drugih migranata u svim aspektima života zemlje primitka i na njihovu percepciju o prihvaćenosti i pripadanju tom društvu (Bužinkić 2012). Sığoreo (2017) ističe kako je prema Penninxu upravo društvo primitka, tj. njegova institucionalna struktura i reakcija na novopridošlice bitniji faktor za pozitivne ishode integracije, budući da ima više moći i resursa.

U istraživanju Deana Ajdukovića i suradnika o izazovima integracije izbjeglica u hrvatsko društvo, navodi se definicija integracije Stranga i Agera kao jedne od temeljnih politika i skupa "mjera kojima se mogu ostvariti dugotrajna i održiva rješenja za prihvata i uključivanje izbjeglica u društvo" (Ajduković et al 2019, 16) .

Emina Bužinkić definira integracijsku politiku kao "određivanje ciljeva i načela te niza mjera, aktivnosti i njima pripadajućih dionika koji će raditi na uključivanju imigranata i specifično izbjeglica u određeno društvo". Navodi kako se integracijske politike razlikuju s obzirom na ciljeve prema kojima su prepoznati modeli integracije ili njihova kombinacija, kako izbor modela ovisi o dominantnim društvenim vrijednostima i modelu uređenja društva te kao najčešće modele u teoriji i praksi razlikuje asimilacijski model, multikulturalizam i interkulturalizam. U asimilacijskom modelu imigranti preuzimaju običaje, vrijednosti i socijalne osobine društva primitka te je proces jednosmjernan. Multikulturalizam se temelji na prepoznavanju i poštovanju postojanja različitih grupa unutar društva koje nenasilno i jednakopravno koegzistiraju. Bužinkić navodi da u praksi multikulturni model učvršćuje distance među kulturama. Interkulturalizam se temelji na procesu interkulturnog dijaloga koji obuhvaća otvorenu razmjenu stavova između različitih individua i grupa na temelju međusobnog razumijevanja i poštovanja. Krećući od činjenice da se kulture mijenjaju pod različitim utjecajima, interkulturalizam zahtjeva konstantni dijalog i kritičko propitivanje integracije i društvene kohezije (Bužinkić 2012, 5-6).

4.2. Integracija u Republici Hrvatskoj

Ajduković i suradnici (2019) prikazuju kako je Vlada Republike Hrvatske 2007. godine usvojila

prvu Migracijsku politiku Republike Hrvatske za 2007./2008. godinu u kojoj je istaknula odredbu kojom se uređuje pitanje integracije stranaca. Kao najvažniji uvjeti za integraciju navedeni su pristup tržištu rada, sustavu školstva, zdravstvenog i socijalnog osiguranja te suradnja sa zemljama podrijetla. U 2013. godini usvojena je Migracijska politika Republike Hrvatske za razdoblje od 2013. do 2015. koja je uključivala i pitanja tražitelja međunarodne zaštite, azilanata i osoba pod supsidijarnom zaštitom, njihova prihvata i integracije u društvo te Akcijski plan za uklanjanje prepreka u ostvarivanju pojedinih prava u području integracije stranaca za razdoblje od 2013. do 2015. godine, u kojem su mjere usmjerene na reguliranje položaja i integraciju osoba pod međunarodnom zaštitom kao posebno ranjive kategorije stranaca. U Akcijskom planu pobliže je naznačeno kako pomoć pri integraciji znači i pomoć u učenju hrvatskog jezika, povijesti i kulture te je naglašena važnost sprječavanja diskriminacije i podizanja svijesti o problemima ranjivih skupina stranaca.

Europska komisija donijela je 2016. godine Akcijski plan za integraciju državljana trećih zemalja, direktivu koju je preuzela i Republika Hrvatska i prilagodila svom nacionalnom zakonodavnom i institucionalnom okviru države članice Europske unije, sukladno planu razvijanja vlastite nacionalne integracijske politike.

Nakon iskustva prolaska preko 650000 ljudi kroz Hrvatsku kao dio Balkanskog koridora u 2015. i 2016. godini, 2017. godine donesen je Akcijski plan za integraciju za razdoblje do 2019. godine. Ovi akcijski planovi mogu se shvatiti kao oblik nacionalne integracijske politike i sastoje se u osiguravanju prava zajamčenih Zakonom o strancima i Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti koja obuhvaćaju boravak u Republici Hrvatskoj, spajanje obitelji, smještaj, rad, zdravstvenu zaštitu, slobodu vjeroispovijesti, besplatnu pravnu pomoć, socijalnu skrb, pomoć pri integraciji u društvo, kupovinu nekretnine te stjecanje hrvatskog državljanstva (Ajduković et al 2019, 16-17).

U istraživanju Ajdukovića i suradnika kao preporuke za uspješniju integraciju navode se upoznavanje svih dionika u lokalnim zajednicama s Akcijskim planom, suradnja državnog i civilnog sektora, povećanje dostupnosti učenja hrvatskog jezika i kulture, olakšanje stanovanja, zapošljavanja, pristupa zdravstvenim uslugama i dobivanja OIB-a, povećanje međuresorne suradnje i senzibilizacija javnosti i stručnjaka (Ajduković et al 2019, 96-99). Istaknuto je kako većina lokalnih zajednica nije imala iskustvo s azilantima te kako je potrebno razvijati mehanizme senzibilizacije javnosti koji bi nadilazili razinu informiranja i svođenja na

multikulturnu razinu te bili usmjereni na uspostavljanje interkulturnog dijaloga i prezentaciju kulturnog prožimanja (2019, 104).

Sisgoreo (2017, 61-64) ističe kako su neki od najistaknutijih problema iz perspektive tražitelja međunarodne zaštite i azilanata loši uvjeti u prihvatilištu Porin, nepostojanje organiziranog tečaja jezika i kulture, nezaposlenost često uzrokovana neznanjem jezika, sporo dobivanje smještaja, neinformiranost medicinskog osoblja i time otežano ostvarivanje prava na zdravstvenu skrb, otežana komunikacija s institucijama, nedovoljna financijska pomoć za vrijeme čekanja odluke o azilu i nakon odluke, kašnjenje isplaćivanja pomoći, visoki troškovi visokog obrazovanja i nedostupni tečajevi kvalifikacije i prekvalifikacije. Naglašava kako nestabilnost i nesigurnost statusa otežavaju integraciju, nužnost održavanja komunikacije donosioca odluka s onima koji su dobili azil te da s integracijom treba početi onog trena kad stranac uđe u drugu zemlju.

4.3. Kritike integracije

Willem Schinkel (2018) kritizira sociologiju integracije izbjeglica i drugih migranata kao neokolonijalnu praksu, uspoređujući je sa socijalnim darvinizmom, dok Helen Dempster i suradnici (2019) navode pojam epistemičke kolonijalnosti (engl. *epistemic coloniality*) Achillea Mbembea kao procesa stjecanja znanja o drugima iz pozicije moći, bez priznavanja i potvrđivanja tih drugih.

Schinkel (2018) nalazi korijene integracije u kolonijalnim situacijama moralnog nadzora poput mjerenja koliko osoba "kompletno odgovara europskom društvu" kao uvjeta za dobivanje građanskih prava ili nizozemskih kolonijalnih praksi upravljanja populacijom kroz smještanje u taksonomije "etničkih tradicija" zasnovanih na europskim procjenama kulturnog ukusa i profinjenosti, koje opisuje Dienke Hondius. Schinkel (2018) prikazuje kako je migracija u Europu bila moguća vrlo kratko vrijeme nakon formalnog ukidanja kolonijalizma, nakon kojeg su ubrzo uvedene restriktivne integracijske mjere za one zajednice koje su ranije bile kolonizirane i porobljene. Ljudi koji su uspjeli migrirati u Europu bili primorani suočiti se sa sve razrađenijim sustavom nadzora i čuvanja zapisa koji je reproducirao njihovu drugost te ih hibridizirao, miješajući različite grupe u ime "integracije". Schinkel (2018) zaključuje kako je mjerenje integracije izbjeglica i drugih migranata potpuno neokolonijalna praksa koja se održava bjelinom (engl. *whiteness*) istraživačke zajednice, koja istu tu bjelinu smatra nebitnim

faktorom, ističe kako je literatura o bjelini zanemarena u mainstream istraživanjima integracije te kako ono što Gurinder Bhambra naziva metodološkom bjelinom (engl. *methodological whiteness*) ima stvarne posljedice perpetuirajući umjetne podjele producirane u znanstvenim istraživanjima koja postavljaju "društvo" nasuprot "migranata".

Schinkel tvrdi kako teorija koja zamišlja društvo kao "entitet s identitetom" (engl. *entity with an identity*) i kao "ograničeni red" (engl. *an order with a border*) postavlja društvene znanosti u ulogu granične kontrole. Navodi kako u ovako postavljenom konceptu različitosti nisu sastavni dio društva, već ono što društvo ugrožava, a posebno ističe paradoksalne jednostrane razlike (engl. *one-sided differences*) koje se izričito atribuiraju drugima umjesto da se proučavaju kao načini povezivanja i prožimanja. Kritizira i retoriku "dovođenja ljudi u društvo" (engl. *bringing people into society*), zasnovanu na ideji društva koje je po sebi bez problema, osim problema osoba koje trebaju biti integrirane u društvo, navodeći kako su migranti koji su došli u Europu "još uvijek u procesu dolaska" (engl. *still in the process of arriving*) te se i djecu imigranata proglašava imigrantima koji su mobilni i još uvijek na putu u društvo, iako su mnoga od njih rođena i obrazovana u državi primitka.

Schinkel uvodi koncept multikulturealizma (engl. *multiculturealism*) i izuzeća od integracije (engl. *dispensation of integration*). Multikulturealizam je vrsta diskursa koja proziva politike "propalog koncepta multikulturalizma" koje nikad nisu definirane ni implementirane, no u mnogim je zemljama poput Ujedinjenog Kraljevstva, Belgije, Norveške, Švedske, Danske i Nizozemske upravo koncept multikulturalizma odbačen nakon bivanja navodnom politikom u ime "realizma" i kritike "politički korektne" prošlosti koja "ignorira probleme" imigracije, Islama, itd. Pojam izuzeća od integracije odnosi se na bijele građane čija se integracija ne istražuje i ne opisuje budući da se istraživanja fokusiraju na "problematične" i "etničke" skupine koje se u znanstvenom diskursu često, i kad su vrlo dobro integrirane, još uvijek odijeljene od "društva".

Schinkel kritizira koncept integracije u kojem se integracija individualizira kao osobna odgovornost pojedinca i koji rezultira time da rasijalizirane pojedince suprotstavlja "društvu", a njihovo biće čini problematičnim budući da utječe na njihovu integraciju. Ako pojedinac nije dovoljno integriran, individualizirana odgovornost za to proširuje se na sve članove skupine za koju se smatra da joj pojedinac pripada, te tako dolazimo do koncepta i prakse koji zanemaruju faktore klase i rase, analizirajući društvo kao lokalno, a ne kao bijelo stanovništvo.

Prema Michaelu Collyeru i suradnicima (2019), integracija je politički i emocionalno nabijen koncept koji u svakodnevnoj uporabi obično označava drugost, a oni na koje su integracijske mjere usmjerene su često natjerani na poziciju pasivnosti.

Dempster i suradnici (2019) ističu kako se u diskursu migracija osobe često prikazuje kao žrtve ili heroje s kojima se većina ne može poistovjetiti, a upozoravaju i na medijski fenomen spektakla granične pornografije (engl. *border porn*) u kojem se eksplicitno prikazuje smrt umjesto davanja prostora migrantima da objasne svoje perspektive.

Collyer i suradnici (2019) navode kako pojmovi uključivosti i isključivanja nisu polarne opozicije, što objašnjavaju time da, primjerice, uključivanje migrantskih radnika u određene sektore radnog tržišta kao što je kućni ili noćni rad može uzrokovati njihovim isključivanjem iz različitih drugih domena društvenog i svakodnevnog života.

Collyer i suradnici (2019) predlažu koncept (dez)integracije (engl. *(dis)integration*), shvaćajući integraciju kao proces koji se odvija kroz "činove integracije" (engl. *acts of integration*), kojima se novi stanovnici aktivno uključuju kao sudjelovatelji ili kako bi se aktivno borili protiv njenih normativnih postavki. Integracija je za neke privremeno suspendirana dok npr. čekaju azil, ili nepotrebna zbog privremenog boravka ili zaposlenja, a za one čije se prisustvo u državi smatra nezakonitim, integracija je kriminalizirana. Collyer i suradnici (2019) uvode pojam dezintegracije (engl. *disintegration*) kao otežavanja sudjelovanja u društvu od strane države kroz odbijanje pružanja zaštite, isključivanja s tržišta rada i sudjelovanja u jezičnim integracijskim tečajevima, ili priznavanja samo privremenog boravka. Collyer povezuje integraciju i dezintegraciju u jedinstven koncept (dez)integracije budući da se dezintegracija jednih legitimizira očuvanjem kapaciteta da bi se primilo i integriralo druge.

Dempster i suradnici (2019) naglašavaju važnost društvene raznolikosti onih koji integraciju proučavaju i određuju, reflektivnosti i stvaranja sigurnog prostora za učenje na greškama te predlažu perspektivu mobilnosti umjesto perspektive migracija.

5. Integracija u muzeju

Lišnić (2017, 22-26) napominje kako muzeji mogu raditi na kulturno-religijskoj dimenziji integracije omogućivši izbjeglicama i drugim migrantima prakticiranje i predstavljanje svojeg kulturnog nasljeđa prikazom kulturnih praksi, kulturnih sličnosti i razlika te poučavanjem

izbjeglica i drugih migranata te društva u koje su došli međusobnom suživotu, u pravno-političkom smislu informirajući korisnike o pravima izbjeglica i drugih migranata te o načinima i mogućnostima ostvarivanja tih prava, senzibilizacijom javnosti te upozorava na bitnu temu tržišta rada. Ističe kako je muzej u procesima integracije bitan kao konstantni podsjetnik na problematiku integracije.

Europske i hrvatske kulturne politike odražavaju trend potrebe za integracijskim radom kulturnih institucija. Europske kulturne politike poput Radnog plana za kulturu 2019-2022 iz 2018. godine ističu važnost orijentacije prema interesima i potrebama ljudi s migrantskim iskustvom unutar politika kohezije i blagostanja. Program Kreativna Europa kao jedan od prioriteta u programu Potpore za europske projekte suradnje 2020. postavlja "doprinos socijalnoj integraciji migranata i izbjeglica unaprjeđivanjem međukulturnog dijaloga, promicanje zajedničkih vrijednosti Europske unije, uzajamnog razumijevanja i poštovanja drugih kultura" (European Commission 2020).

Strateški plan Ministarstva kulture 2019-2021. kroz programe unutar Operativnog programa "Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.", čije je posredničko tijelo, provodi aktivnosti s ciljem poboljšanja pristupa ranjivih društvenih skupina kulturnim i umjetničkim sadržajima te bolje zastupljenosti ranjivih skupina u medijima (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske 2018).

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske u pozivu za predlaganje programa javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske za 2020. godinu ističe kako će se od interesa za RH smatrati programi i projekti koji promiču međukulturni dijalog (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske 2019).

5.1. Integracija u hrvatskim muzejima

Iako je u hrvatskim muzejima tema iseljništva često obrađivana, tema imigracije je postala učestalijom tek posljednjih godina. Brstilo i Jelavić (2010) spominju projekt "Motel Ježevo"

Muzeja za suvremenu umjetnost u Zagrebu, unutar kojeg su tijekom 2002. i 2003. godine suvremeni umjetnici tematizirali položaj azilanata.

Muzej prekinutih veza u Zagrebu je 2016. godine u suradnji s Hrvatskim Crvenim križem i UNHCR-om povodom Međunarodnog dana izbjeglica priredio izložbu "Što smo ostavili iza nas? Priče izbjeglica" (Hrvatski Crveni križ 2016). Izložba je prikazala osobne predmete izbjeglica koji svjedoče o vezama koje su ostavile iza sebe te je ponovljena 2019. godine (Hrvatski Crveni križ 2019).

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka 2018. godine održao je izložbu "Biti izbjeglica: europski narativ" koja prikazuje izbjegličke priče iz europske povijesti. Izložbi je prethodila radionica iz povijesti na temu "Biti izbjeglica" za učenike Prve riječke gimnazije (Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka 2018). Izloženo je 15 predmeta te dodatni predmeti na temu izbjeglištva iz zbirki muzeja, a prilikom otvorenja izložbe zadruge Okus doma je predstavila projekt društva dobrodošlice te je prikazan dokumentarni film snimljen s tražiteljima azila u Republici Hrvatskoj "I am nobody" (Novi list 2018).

U Zagrebu je 2018. godine otvoren privatni Muzej ratne fotografije pod sloganom "Spremimo rat u muzej", a dio prihoda muzeja namijenjen je korisnicima inicijative Are You Syrious koja radi s tražiteljima azila i izbjeglicama (Libela 2018).

Povodom Europskog dana sjećanja i dobrodošlice 2019. godine na Europskom Trgu u Zagrebu postavljena je izložba fotografija Daga Oršića "Ljudi" te je na Zrinjercu izveden performans "Dvadeset tisuća" Brune Isakovića kojim se obilježava sjećanje na gotovo 20000 ljudi koji su poginuli na europskim granicama od 2013. godine (Metro portal 2019).

U sklopu Festivala tolerancije pod pokroviteljstvom UNHCR-a Hrvatska i u suradnji s Isusovačkom službom za izbjeglice 2019. godine organizirana je fotografska izložba "Oni/They" autora Ane Opalić, Mare Milin, Stanka Hercega i Ivana Posavca koja prikazuje četvero ljudi iz Sirije, Iraka i Irana s njihovim životnim pričama. Izložba je postavljena na Trg bana Jelačića, Preradovićev trg, Trg Republike Hrvatske i na Trg kralja Tomislava (Festival suvremenog židovskog filma Zagreb 2019).

U veljači 2020. otvorena je izložba naziva "Getting Across – Izložba o granicama" u Galeriji Umjetnina Split u suradnji s Goethe Institutom koja je prikazala fotografije građanskog rata u Bangladešu 1971. godine Kishora Parekha i zbivanja i mjesta na granici Europske unije Eve

Leitof i Andréa Lützena, radove Javiera Telleza i Romana Signera, performanse šivanja kapaka i usana Mike Parra kao kritike australske antiimigracijske politike, video radove Halila Altinderea koji kombiniraju hip hop glazbu s inscenacijom invazije izbjeglica na Berlin, dvokanalnu projekciju Banija Abidija u kojoj puhački orkestar iz Lahorea vježba američku himnu te rad Davora Konjikušića "Aura: F37" u kojem se koristi fotografijama snimljenim termovizijskim kamerama koje su zabilježile prijelaze na zelenoj šengenskoj granici (Goethe Institut Kroatien 2020).

Programsko vijeće Europske prijestolnice kulture 2020. u Rijeci za jednu od glavnih tematskih okosnica programa "Rijeka 2020" odabralo je migracije (Rijeka 2020 2020). Stoga je 2017. godine u Muzeju moderne i suvremene umjetnosti (u daljnjem tekstu MMSU) postavljena izložba o privremenim migracijama "Crne krabulje" te je u klubu Palach obilježen Svjetski dan migranata uz tribinu o ženskim ekonomskim migracijama, koncert i gastronomski program zadruge Okus doma (Rijeka 2020 2017). MMSU je između 2018. i 2019. godine unutar projekta "Risk change" održao izložbu "Bijeg" te radionice i predavanja kojim se obilježio Svjetski dan migranata (Jančec 2019). U ožujku 2020. godine na zgradu Delte 5 postavljena je svjetlosna instalacija "Refugees will come" umjetnika Babija Badalova (Rijeka 2020 2020).

6. Muzej dobrodošlice: suvremeno promišljanje institucije muzeja

Muzej u koji su dobrodošli svi, uključujući i marginalizirane osobe, je muzej koji je aktivan u dekolonizaciji, otvoren prema participaciji, promovira uključivost, uključuje migracije u svoje narative, stavlja ljudske odnose u centar svojeg djelovanja te djeluje integracijski. Govoreći o muzeju dobrodošlice, prvenstveno mislimo na muzeje Globalnog Sjevera, čija spremišta i danas čuvaju brojne predmete otete od raznih civilizacija i čija su upravljačka tijela velikom većinom bijele boje kože. Kao prvi korak dekoloniziranja vlastitih praksi, pokušat ćemo od muzeja Globalnog Juga ponešto naučiti, a njihovo ćemo promišljanje ostaviti muzealcima čijim zajednicama ti muzeji pripadaju, u nadi da možemo pripremiti teren za zajedničku ravnopravniju suradnju u budućnosti.

6.1. Dekolonizirani i postkolonijalni muzej

Uzevši integraciju i migracije kao pojmove koje je potrebno dekolonizirati, tj. ukloniti kolonijalnu prevlast u svim njezinim vidljivim i prikrivenim oblicima, isto je potrebno učiniti i s muzejskom institucijom kao ključnom kulturnom institucijom zapadnog svijeta. Muzej

dobrodošlice je onaj koji ispravlja svoje povijesne greške i odbacuje ideju oprečnosti izbjeglica i drugih migranata nasuprot dominantnoj bijeloj kulturi te razumije kako su migracije i mobilnost ono što je zajedničko cijelom čovječanstvu kroz zajedničku povijest.

Peter McFarlane i Nicole Schabus (2017) kao osnovne smjernice dekolonizacije navode povrat zemlje, obrazovanje koje vode stariji članovi zajednice i stvarna partnerstva. U kontekstu dekolonizacije muzeja možemo govoriti o restituciji muzejskih predmeta, muzejskom obrazovanju i suradnji unutar i izvan muzeja.

Moira G. Simpson (1997) u knjizi "Making Representations: Museums in the Post-Colonial Era" istražuje odnose domorodačkih skupina s prikazima zapadnoeuropskih muzeja i razvoj novih muzeoloških praksi koje proizlaze iz domorodačkih zajednica.

Aboridžinski istraživači ističu kako muzeji i antropolozi funkcioniraju u stanju "znanstvenog kolonijalizma" (engl. *scientific colonialism*). Aboridžinska baština u muzejskim zbirkama sabirana je u kolonijalnim uvjetima, a kulturni kolonijalizam i dalje upravlja reprezentacijom aboridžinskih umjetnosti i kulture (Simpson 1997, 1). Muzeje se doživljava kao arene u kojima jedna kultura predstavlja drugu te moramo biti svjesni moći predstavljanja drugoga kao Drugoga (1997, 35). Čak i nakon duge povijesti migracija, muzeji često predstavljaju društva kao homogena, zanemarujući značaj manjina (1997, 15). Predlaže se uspostavljanje muzeja zajednice kao načina održavanja identiteta i zajedništva u novoj okolini za imigrante te kao načina očuvanja tradicionalnih vještina i znanja. Ističe se problem zbirki pošto su mnogi vrijedni materijali od povijesnog i vjerskog značenja izgubljeni u zajednicama koje su migrirale (1997, 81).

Dekolonizirane muzejske prakse donose promjene u osnovne muzeološke principe istraživanja, zaštite i komunikacije, budući da prikazivanje i restitucija materijala poput ljudskih ostataka i svetih objekata mogu rezultirati ograničenjem pristupa ili neprikazivanjem (1997, 108). Kroz ove procese mijenja se uloga tradicionalnih vlasnika predmeta prema domorodačkom vlasništvu, gdje tradicionalni vlasnici postaju suradnicima na projektima te se održava njihov status čuvara tradicionalnih znanja umjesto informanata i subjekata istraživanja koji nemaju nikakvu kontrolu nad ishodom istih (1997, 254).

Margaret West (Simpson 1997, 113) ističe kako je čuvanje i razmatranje predmeta drugih kultura zapadna praksa koju ne nalazimo kod domorodačkih zbirki, koje prikazuju predmete

drugih kultura samo kao ratne trofeje. Takvi trofeji očuvani su i prikazani, jednako kao i u europskim i američkim etnografskim zbirka, kako bi se pokazali prestiž i moć vlasnika te demonstrirala uspješna dominacija nad neprijateljem. Restitucija pruža zajednicama priliku da se muzejskim predmetima koriste u svrhu istraživanja i učenja, a muzejima i istraživačima priliku za bolje razumijevanje i suradnju sa zajednicama te nova znanja o zbirka (1997, 245-246). Bitno je napomenuti kako povrat predmeta zajednicama uspostavlja bolje odnose i gradi povjerenje te može rezultirati donacijom dodatnih materijala muzejima. Dostupnost arhivske građe, muzejske dokumentacije i antropoloških materijala mogu pomoći zajednicama u boljem razumijevanju vlastite prošlosti te čak i poslužiti kao dokaz u zahtjevima za povrat zemlje (1997, 259).

Domorodački muzeji su integralni dio svakodnevnog i ceremonijalnog života zajednice, nasuprot europskim muzejima koji su često fokusirani na prošlost i služe kulturnim zahtjevima samo dijela društva. Muzeji domorocima mogu omogućiti resurse za obnovu zaboravljenih kulturnih praksi te umjetničkih i tehnoloških vještina (1997, 249), mogu stimulirati lokalno tržište akvizicijom suvremenih domorodačkih radova te kroz izložbe i istraživanja mijenjati percepciju javnosti iz "domorodačke umjetnosti" ili "etnografskog materijala" u "likovnu umjetnost" (1997, 251). Čak se i izložbe koje izazivaju negativne reakcije od strane prikazanih zajednica smatraju važnima jer skreću pažnju na otvorena pitanja i izazivaju reakcije javnosti (1997, 263).

Simpson navodi tvrdnju Duncana Camerona iz 1971. godine, koji ističe kako je dužnost muzeja "postati forumom za konfrontaciju, eksperimentiranje i debatu" (1997, 262).

Direktor Muzeja južne Australije, Chris Anderson, 1993. godine zaključuje kako muzejski predmeti ne trebaju biti glavni fokus muzeja, već je njihova uloga da predstavljaju ljude i odnose između osoba, prošlosti i sadašnjosti (Simpson 1997, 247).

6.2. Participativni muzej

Nina Simon (2010) kao autorica koncepta Muzej 2.0. ili participativnog muzeja (*participatory museum*) objašnjava participativnu kulturnu instituciju kao mjesto u kojem posjetitelji mogu stvarati i dijeliti sadržaje te se kroz njih povezivati. Takva institucija je fokusirana na publiku,

relevantna, korisna i dostupna, posjetitelji u njoj sami kreiraju značenja iz kulturnih doživljaja te njihovi glasovi mogu informirati i potaknuti dizajn muzejskih projekata i programe usmjerene na javnost. Cilj participativnih projekata je ispuniti očekivanja posjetitelja o aktivnom angažmanu te da se to učini na način koji unaprjeđuje misiju i osnovne vrijednosti muzeja. Participativna institucija je platforma koja povezuje različite korisnike koji djeluju kao stvaratelji sadržaja, distributeri, konzumenti, kritičari i suradnici. Osim proizvodnje konzistentnog sadržaja, participativne institucije moraju dizajnirati mogućnosti za posjetitelje da dijele svoje sadržaje na značajan i atraktivan način.

Simon (2010) opisuje pet stupnjeva participacije:

1. pojedinac konzumira sadržaj
2. pojedinac je u interakciji sa sadržajem
3. pojedinačne interakcije su umrežene i objedinjene
4. pojedinačne interakcije su umrežene za društveno korištenje
5. pojedinci su u međusobnoj društvenoj interakciji.

Simon razlikuje kontributivne, suradničke, kokreativne (engl. *co-creative*) i udomaćene (engl. *hosted*) modele participacije.

U kontributivnim projektima posjetitelji ograničeno i na određen način doprinose svojim idejama, objektima i akcijama procesu koji je kontroliran od strane institucije. Suradničke projekte započinju i kontroliraju institucije, a posjetitelji preuzimaju ulogu aktivnih partnera u stvaranju projekta. U kokreativnim projektima članovi zajednice od početka surađuju sa zaposlenicima institucije kako bi zajedno definirali ciljeve projekta i stvorili program ili izložbu utemeljenu na interesima zajednice. Udomaćeni projekti su oni u kojima institucija predaje dio svojih resursa i prostora kako bi predstavila programe koje su razvile i implementirale skupine iz zajednice.

6.3. Muzej migracija kao uključivi muzej

Nina Lišnić u razmatranju muzeja migracija kao sredstva integracije migranata (2016) navodi kako ICOM kao rješenje problematike pozicije moći u muzeju i jednostranog pristupa

interpretaciji predlaže ideju uključivog muzeja. Uključivi muzej kao zajednica znanja se razvija kao društveni prostor za sve, a imperativi takvog muzejskog djelovanja su internacionalnost, interdisciplinarnost, uključivanje i interakcija. Uključivi muzej teži raznolikosti posjetitelja i višejezičnosti, politika baštine zastupa sve identitete, predstavlja različite rodne i spolne orijentacije kroz pedagoški prikaz i dijalog, muzejski predmeti se dekontekstualiziraju i rekontekstualiziraju te se uključuju i “druge” tradicije. Takav prikaz treba težiti neutralnosti, ujednačenosti i objektivnosti (Lišnić 2016, 8-9).

Istraživačka mreža uključivog muzeja započela je s radom 2008. godine Međunarodnom konferencijom o uključivom muzeju, a od te godine izdaje i Međunarodni časopis uključivih muzeja (engl. *The International Journal of the Inclusive Museum*).

Uključivi muzej promišlja odnos prema posjetiteljima, zbirkama i prikazu te promatra inkluzivnost kao prepoznavanje različitosti i kao stvaranje novog oblika univerzalnosti, naglašava važnost participacije i dijaloga i ističe novi zadatak digitalnih modaliteta reprezentacije (The Inclusive Museum Research Network, 2020).

Lišnić navodi definiciju muzeja migracija Joachima Baura kao onog čija je glavna tema proučavanje migracija, njezinih uzroka i posljedica te utjecaja migracija na kulturno nasljeđe. Glavno obilježje takvog muzeja jest predstavljanje povijesti imigracije kao globalne rasprave s ciljem stvaranja prostora integracije. Takav muzej kroz prikaz priča imigranata postaje platformom "za harmoniziranje disonantne baštine". Muzeji migracije prisutni su od 1980-ih godina i većinom su fokusirani na teme izmještanja, mobilnosti i dijaspor (Lišnić 2016, 9-11)

.

Lišnić naglašava kako “sve vrste muzeja koje se vode idejom uključivog muzeja mogu djelovati kao integratori” ako imaju integracijski pristup (2016, 11). Navodi upozorenje Anne Chiare Cimoli o tome kako muzeji migracije mogu djelovati suprotno od interkulturnog dijaloga krojenjem narativa koji otvaraju prostor za podjele i neprihvatanje te ih je zato bitno proučavati i pratiti njihov razvoj (Lišnić 2016, 19).

6.4. Konstitutivni muzej

Kuba Szreder (2018) suprotstavlja modelima neoliberalnog muzeja "jednog postotka" kao

globalnog brenda, rezultata konvergiranja umjetničkih i javnih institucija s financijskim oligarsima, te nacionalističkog muzeja kao tvrđave nacije ideju Muzeja 3.0., koju je formulirao Alistair Hudson u viziji Instituta moderne umjetnosti u Middlesbroughu. Hudson govori o sastavnicama (engl. *constituencies*), muzeju izgrađenom na korisništvu kao mjestu koje dobiva značenje kroz akcije svih korisnika, čija je zadaća prevladati granice umjetničke autonomije kako bi se aktivirala društvena vrijednost umjetnosti i olakšalo njezino korištenje u suradnji s muzejskim sastavnicama. Sintagmom korisnog muzeja (engl. *useful museum*) ističe se nužnost korisnosti umjetnosti nasuprot pojmovima gledateljstva, autorstva, beskorisnosti i vlasništva.

Muzej 3.0. ispočetka promišlja svoje strukture s vizijom uspostavljanja novih zajedničkih dobara, infrastruktura i resursa koje grupe koriste za zajedničku dobrobit te testira nove načine zaštite koji nadilaze opoziciju između privatnog vlasništva i državne kontrole. Szreder navodi prijedlog Vasifa Kortuna, koji predlaže ponovno promišljanje institucija kao neke vrste sekularnog samostana u kojem prosvjetiteljske ideje mogu preživjeti vladavinu autoritativnih politika te ideju Jesúa Carrilla o konspirativnim institucijama (engl. *conspiratorial institutions*). Carrillo opisuje konspirativne institucije kao one koje se, budući da im je potrebna podrška kako bi preživjele autoritarne i ekonomske napade i oživjele i radikalizirale ugrožene demokratske politike, trebaju povezati s drugim društvenim agentima stvarajući suradnje s društvenim pokretima i drugim sastavnicama kako bi evolvirale u "institucije zajedničkih dobara" (engl. *institutions of the commons*).

Charles Esche predlaže devijantne institucije (engl. *deviant art institutions*) kao one kojima je zadaća dekonstruirati isključivanja koja su osnova buržujujske javne sfere iz koje su izbačeni svi "devijanti" poput nebjelačkog stanovništva, žena, proletera, queer osoba (Szreder 2018).

Byrne i suradnici (2018, 11-12) objašnjavaju ideju konstitutivnog muzeja kao onog koji u središte svog djelovanja smješta odnose. Ideja ovog modela izgrađena je na korisništvu te muzej postaje mjesto koje je stvoreno i dobilo svoje značenje kroz akcije svih svojih korisnika. Konstitutivni muzej više nije sakupljač vrijednih objekata, već čuvar ideja koje se mogu posvuda primijeniti uz pomoć nadobudnih korisnika. Konstitutivni Muzej budućnosti je model disperzije i povezivanja suprotstavljen modelu proširenja i kolonizacije. Takav muzej je proces konstitutivnog i konstituiranog formata koji djeluje unutar rizomatske mreže i suradničke proizvodnje (Szreder 2018).

U konstitutivnom muzeju posjetitelj nije pasivni primatelj prethodno definiranog sadržaja, već član konstitutivnog tijela kojeg pospješuje, provocira i potiče (Byrne et al 2018, 12). Korištenjem naziva sastavnica umjesto publike ili sponzora naglašava se politička veza između muzeja i društvenih skupina kojima je muzej na usluzi. Institucije koje uspostavljaju odnose s različitim grupama sastavnica time transformiraju svoje hijerarhije i identitet (Szreder 2018).

Raúl Sánchez Cedillo (2016) objašnjava ideju konstitutivne moći kao povijesnu, društvenu i političku silu koja prethodi svakom upravnom ili legalnom uređenju koje se pretvara da se na toj moći zasniva.

Ključne smjernice konstitutivnog muzeja su uzajamnost, aktivacija, strukture i pregovaranje. Uzajamnost se definira kao set odnosa u koje se uzajamno ulazi kroz zajednički rad i suradnju, a svi sudionici profitiraju kroz čine povjerenja, prijateljstva, ljubaznosti i dijeljenja. Aktivacija je čin kojim počinje proces konstitutivne prakse u kojem se kao alati stvaranja i preoblikovanja koriste i dijele oblici ponovnog promišljanja, kako bi se utjecalo na stvarni život i stvorilo promjene. Strukture su složena društvena i povijesna uređenja odnosa između sastavnica koje su u suradnji. One se smatraju oblicima materijalnog procesa koji se mogu ponovno pregovarati kroz stvaranje konstitutivnih skupština u cilju dekolonizacije trenutnih ograničenja naših zajedničkih povijesti. Pod pregovaranjem se smatra konstitutivno pravo na oblikovanje i kontinuirano preoblikovanje odnosa moći i struktura neravnopravnosti kroz procese pretvaranja u zajednička dobra (Byrne et al 2018, 8-9).

Zbirke konstitutivnog muzeja nisu krajnja odredišta, već privremena utočišta ideja. U procesu demokratizacije, progresivne institucije trebaju prevladati mnogobrojne zapreke poput pritiska države, publike i tržišta, nepovjerenja i manjka interesa sastavnica i otpora vlastitog osoblja. Ovakvi muzeji ne napuštaju potpuno ideju autonomije, nego ju koriste taktički kako bi izgradili i osigurali mjesta slobode i sigurnosti unutar okoline oblikovane silama neoliberalnog kapitalizma i autoritarnog pritiska (Szreder 2018).

7. Studije slučaja

7.1. Švedska: Muzeji kao arene integracije

Istraživački projekt "Muzeji kao arene integracije – nove perspektive i metode uključivanja"

provelo je Sveučilište u Malmöu od 2016. do 2018. godine uz financiranje Fonda za azil, migracije i integraciju Europske unije. Unutar projekta izdana je knjiga "Muzeji u vrijeme migracija: Promišljanje uloga, prikaza, zbirke i suradnji muzeja", održane su dvije pilot studije, a projekt je hrvatskim muzealcima predstavljen 2018. godine radionicom "Muzeji, migracije, integracija" u Etnografskom muzeju u Zagrebu.

Pilot studije su se sastojale od intervjua s fokus grupama i posjete muzeju. Obje studije provedene su s osobama s migrantskim iskustvom od kojih je većina bila izbjegličkog statusa. Cilj intervjua bio je testirati različite vrste suradnje koja može rezultirati intervjuima s osobama s migrantskim iskustvom, testirati model intervjua s fokus grupom u kojoj se intervjuirani tretiraju kao partneri u diskusiji umjesto kao informanti te dobiti povratne informacije od osoba s migrantskim iskustvom o tome što smatraju potrebnim da muzeji uvrste u svoje izložbe o migracijama.

Suradnja je istraživana s dva veleučilišta, studentskim klubom i neprofitnom udrugom. Evaluacija je pokazala kako su sve suradnje bile uspješne u smislu da su participanti bili zadovoljni i da su integrativno djelovale budući da su vježbali švedski jezik, naučili nove riječi i upoznali nove ljude. Svrha intervjua bila je omogućiti osobama s migrantskim iskustvom da podijele svoja stajališta o tome što bi muzeji trebali izdvojiti u svojim prikazima migracija te se uključivanje participanata u ulogu projektnih asistenata pokazalo uspješnim, budući da je time omogućena razmjena istraživačke ekspertize i iskustva migracije i integracije od strane asistenata.

Intervjui su pokazali da participanti žele kompleksniji i interaktivniji pristup migracijama u izložbama te da ih se ne reducira na samo izbjeglice, već na ljude sa znanjem i iskustvom.

U drugoj studiji u suradnji s Regionalnim muzejem grada Kristianstada (Regional Museum Kristianstad) i studentskim klubom pozvalo se korisnike tečaja švedskog za imigrante u muzej. Participanti su posjetili izložbu "Skåne kroz godine" i muzejsku čuvaonicu te su objedovali s projektnim osobljem.

Posjet je započeo obilaskom muzejskog spremišta kako bi se osigurao početak rada s muzejskim predmetima koji još nisu interpretirani na određen način. Participante se organizirano provelo kroz izložbu koju su kasnije istraživali kroz teme preseljenja, putovanja, znanja i čežnje. Muzejsko osoblje je predstavilo zbirke i funkciju spremišta. Svaki je participant

dobio zadatak odabrati jedan predmet koji im nešto znači ili predstavlja. Zatim se odabrane predmete fotografiralo, zajedno s participantima ako su to htjeli. Potom su se participanti okupili i napisali svoje razloge odabiranja određenog predmeta. Rad s muzejskim predmetima potaknuo je iznošenje zanimljivih priča u pokretu (engl. *moving stories*) i raspravu. Posjet muzeju je također djelovao integracijski budući da su participantii vježbali svoje vještine švedskog jezika, upoznali nove ljude i izrazili želju da ponovno posjete muzej.

Autorice zaključuju da muzeji mogu postati važan resurs za druge obrazovne institucije te da se kroz takve suradnje mogu organizirati posjete i radionice s ljudima koji uče lokalni jezik (Johansson i Povrzanović Frykman, 2018).

Knjiga "Muzeji u vrijeme migracija: Promišljanje uloga, prikaza, zbirki i suradnji muzeja" koju su u sklopu projekta uredili Pieter Bevelander i Christina Johansson govori o ulozi muzeja, porastu tematiziranja migracija, aktiviranju muzeja kao komunikatora informacija o migracijama i prikaza globalne povijesti, rasizmu te političkim i društvenim promjenama (Bevelander i Johansson 2018).

Prvi je dio knjige posvećen ulozi muzeja u vrijeme migracija i društvenih promjena.

Peggy Levitt u eseju "Stvaranje nacionalnih i globalnih građana" (engl. "*Creating national and global citizens*") citira Jette Sandahl, prvu direktoricu Muzeja svjetske kulture u Gothenburgu, koja napominje kako publike trebaju u izložbama vidjeti odraz svojih iskustava te kako je njezina prva odluka bila odustajanje od stalnog postava, za koje tvrdi da su uvijek zasnovani ili na evolucijskoj perspektivi ili na kolonijalnom sustavu vrijednosti (Levitt 2018, 42). Prikazi migracija u muzejima variraju od statičnog prikaza etniciteta koji može voditi do egzotiziranja i stereotipiziranja etničkih skupina, prevelikog fokusa na kulturne forme poput tradicija plesa i hrane, do premalo pažnje posvećene razlikama unutar etničkih skupina i interakciji između ljudi i skupina. Problemi su često uokvireni u nacionalni kontekst uz zanemarivanje globalnih dimenzija migracija. Ističe se kako bi muzejske izložbe mogle povezati i prikazati odnose između osoba različitih etničkih identiteta i onih koje imaju s onima koje nemaju iskustvo migracija. Preporučuje se da se izložci ilustriraju životnim pričama migranata kroz iskrenu i dugoročnu suradnju i refleksiju, budući da način na koji migranti pripovijedaju svoje iskustvo može biti posljedica utjecaja mnogih faktora, poput razloga zašto žele ispričati priču te

očekivanja na koji način se one pripovijedaju. Muzejski predmeti često u sebi nose globalne priče, a muzej se smatra kontaktnom zonom susreta globalnih načina viđenja, znanja, poučavanja, izlaganja i organiziranja s lokalnim načinima funkcioniranja (Levitt 2018, 55).

Esej naziva "Sjećanje je naše oružje" (engl. "*Memory is our weapon*") napisala je Bonita Bennett, koja opisuje iskustvo Muzeja District Six u Cape Townu, Južnoafrička Republika. Muzej je osnovan 1989. godine u spomen više od 60000 građana koji su bili primorani iseliti iz četvrti District Six 1966. godine zbog rasnog razdvajanja politika apartheida. Ideja otvaranja muzeja bila je kritizirana od mnogih kao skretanje pozornosti s gorućih potreba poput stanovanja, no ljudi u zajednici koji su željeli muzej pozvali su se, kao i kod kasnijih pitanja restitucije, na svoje pravo na sjećanje (Bennett 2018, 82). Bennett navodi tvrdnju Silvermana 2009. godine kako sve više zajednica osniva muzeje kako bi potaknule promjene. Muzej District Six je također pomogao i u povratu zemlje kroz povezivanje sa susjedima, dokumentaciju te kao mjesto pregovora s državnim službenicima (Bennett 2018, 83). Bennett opisuje "iscjeljujuću moć viđenja sebe, svojih obitelji i susjeda u muzeju" (Bennett 2018, 80) kroz zvučne snimke i fotografske prikaze te kako je zajednica u muzeju dobila priliku naviknuti se na istovremenu koegzistenciju više različitih narativa koja potiče solidarnost i slobodu izražavanja. Muzej District Six je pogotovo zanimljiv zato što su njegova strategija, načini angažmana i programi nastali kroz suradnju sa zajednicom, umjesto da su formulirani od strane stručnjaka i naknadno predstavljeni članovima zajednice. Središnja tema Muzeja District Six su ljudi, što je pogotovo bitno za muzeje koji se bave tematikom ljudskih prava, a muzejski predmeti samo naglašavaju ljudske priče. Bennett ističe kako je u ovom kontekstu posebno važno prihvatiti praznine i nedostatke koji mogu govoriti o iskustvima koja se ne daju izgovoriti, poslužiti kao simboli proživljenih gubitaka ili kao pozitivne praznine koje ostavljaju mjesta novim mogućnostima (Bennett 2018, 87).

Drugi dio knjige bavi se prikazivanjem migracija i etniciteta. Maja Povrzanović Frykman u eseju "Konceptualni okvir" (engl. "*Conceptual frameworks*") predlaže da se muzeji usredotoče na poveznice između ljudi koje se kategorizira kao "migrante" i onih koje se kategorizira kao "lokalne" kroz muzejske predmete te da se time prikaže normalnost transnacionalnog života (Povrzanović Frykman 2018, 105).

Alistair Thomson u eseju "Pokretne priče" (engl. "*Moving stories*") istražuje životne priče kao način prikazivanja povijesti migracija. Thomson naziva ovaj fenomen "pokretnim pričama"

budući da se radi o pričama o kretanju između država, duboko emotivnim pričama koje utjelovljuju i bude osjećaje koji su motivirali migracije te koje se s vremenom mijenjaju, kako se mijenjaju i životni uvjeti i kulturni narativi (Thomson 2018, 125-126).

Christina Johansson u eseju "Učenje u muzeju" (engl. "*Learning at the museum*") analizira iskustva školaraca koji su igrali igru uloga (engl. *role play*) o traženju utočišta čiji je cilj povećati dječje razumijevanje i empatiju prema ljudima koji su prisilno migrirali. Igru uloga dizajnirao je UNHCR, no osoblje Muzeja Kalmar odlučilo ju je modificirati kako bi i učenici s izbjegličkim iskustvom mogli sudjelovati te je ublažilo dijelove igre koji su uključivali teror i ekstremnu buku. Tijekom razvoja nove verzije igre uloga, muzejsko osoblje je istraživalo priče izbjeglica, srednjoškolski kurikulum kako bi igru mogli povezati sa školskim temama te je surađivalo s referentnim timom sastavljenim od učitelja i školskih psihologa. U kasnijem dijelu procesa konzultirani su i dječaci i mladići s izbjegličkim iskustvima, no njihove ideje i iskustva nisu utjecala na manuskript igre uloga, već ih se naknadno spominjalo u diskusiji nakon igre. Evaluacijom je utvrđeno da bi ranija suradnja s njima poboljšala igru i pomogla razviti kompleksniji prikaz izbjegličke situacije (Johansson 2018, 137). Igra se odvila unutar muzeja koristeći predmete, a svako je dijete na početku dobilo putovnicu i ulogu putnika ili migranta, nakon čega im je objavljeno da situacija u Kalmaru više nije sigurna i da moraju brzo napustiti grad. Svako dijete je moglo izabrati neki od predmeta koji su uključivali novac, mobitele, kabanice, deke, lijekove, higijenske proizvode i sunčane naočale. Na putu su gubili predmete, a neki su im ukradeni te su se susretali s volonterima, krijumčarima i graničnim policajcima. Zatim su dospjeli u šatore izbjegličkog kampa gdje su morali izabrati u koju zemlju žele pobjeći. Djeca su pritisknuta u veliku skupinu, oči su im zavezane i čula se glasna buka. Pri dolasku na granicu morala su ispunjavati formulare na nepoznatom jeziku, no svi su pušteni u novu zemlju u kojoj ih se dočekalo ceremonijom, tijekom koje im je rečeno da imaju mogućnost dobiti privremenu boravišnu dozvolu nakon ispitivanja, no da se od njih očekuje da brzo nauče novi jezik i prilagode se kulturi zemlje primitka. Tijekom aktivnosti igre uloga u igru ulazi glumica dobi participanata koja im je ispričala svoje izbjegličke priče o razlozima bijega, gubitku obitelji, prikupljanju novca za krijumčare i svom dolasku u novu zemlju, no na kraju im poručuje kako joj se nova zemlja sviđa, ali mora ići dalje u nepoznato jer joj nije odobrena boravišna dozvola. Evaluacijom nakon igre uloga zaključeno je kako su za participante predmeti poput putovnica i šatora u izbjegličkom kampu bili vrlo značajni i spomenuti su više

puta te kako su im dijelovi igre koji su bili teži ili strašnji ostali u sjećanju i potaknuli osjećaje nemoći. Djeca su zaključila kako nakon igre bolje razumiju situaciju izbjeglica, no također se pojavila tendencija nekih učenika da izbjeglice doživljavaju kao žrtve, "Drugog" kojem treba pomoć od "nas". Johansson smatra kako bi se to moglo izbjeći kasnijom refleksijom i naknadnim aktivnostima u školi te zaključuje se kako se muzejski prikazi mogu razviti kroz dublju suradnju muzeja s istraživačima poput sveučilišta koji bi mogli pružiti relevantne koncepte i poglede na međunarodne migracije i muzejsko istraživanje (Johansson 2018, 130-148).

Treći dio knjige bavi se temama sabiranja i muzejskih zbirki te se uz pitanje restitucije postavlja pitanje definicije kulturne baštine i ističe uloga baštinskih institucija kao onih koje mogu kritički promišljati stvaranje baštine kroz odabir toga što je vrijedno sabirati.

Fredrik Svanberg u eseju "Od cjelokupnosti do beskonačnosti" (engl. "*From totality to infinity*") spominje prilike koje se otvaraju kod muzejskog sabiranja, gdje bi se umjesto organiziranja zbirki u nacionalne narative, one mogle koristiti kao materijal za prikaz globalne povijesti i globalnih putovanja muzejskih predmeta (Svanberg 2018, 157-165).

Dragan Nikolić u eseju "Budućnost je naša" (engl. "*The future is ours*") prikazuje suradnju triju muzeja s Odsjekom za kulturalne studije Sveučilišta u Lundu u projektu dokumentiranja dolaska izbjeglica (šved. *Flyktingdokumentation*) u južnu Švedsku 2015. godine, ističući važnost brze reakcije, etičkog pristupa te emocionalnog stresa koji takvi projekti mogu uzrokovati. Cilj projekta bio je prikupiti empirijski materijal za buduće korištenje muzejskih kustosa, posjetitelja i istraživača. Dokumentacija uključuje osobne priče ljudi koji su došli u Švedsku kao izbjeglice, kao i volontera i aktivista, fotografije, filmove i predmete namijenjene arhivima i muzejskim zbirkama. Nikolić napominje fizičke i emocionalne izazove izbjeglica, ali i onih koji su sudjelovali u procesu primitka te iskustvo istraživača koje su izbjeglice katkad doživjele kao državne službenike te nepripremljenost na pitanja poput "Možete li mi pomoći da ostanem ovdje, u Švedskoj?" (Nikolić 2018, 210).

Posljednji dio knjige posvećen je suradnji i inkluziji unutar muzejskog sektora. U pogledu participacije i suradnje, Bernadette Lynch u eseju "Migranti, muzeji i bavljenje nasljeđem predrasuda" (engl. "*Migrants, museums, and tackling the legacies of prejudice*") istražuje prakse muzeja te upozorava na ignorantsku retoriku koja počiva na pretpostavkama koje

proizlaze iz predrasuda i prikazuju migrante u pasivnoj ulozi "korisnika" zanemarujući njihove mogućnosti za samoosnaživanje. Navodi primjer muzeja koji je organizirao tečaj tkanja za skupinu žena migrantkinja, da bi se pokazalo kako su te žene već imale iznimno znanje i iskustvo tkanja koje je bilo daleko superiornije onom muzejskog osoblja. Lynch ističe važnost samorefleksije muzeja o vlastitim praksama i tendencijama izbjegavanja suočavanja s negativnim stranama svakodnevnog života migranata, koje uključuju društvenu nejednakost, predrasude, konflikte, isključivanje te ekonomsku i političku obespravljenost (Lynch 2018, 229-237).

Parvin Ardalan u posljednjem poglavlju predstavlja projekt "Žene stvaraju povijest" (engl. "*Women making herstory*") čiji je cilj bio korištenje aktivne participacije u svrhu dokumentiranja i prikaza priča žena imigrantkinja o radu i životu u Malmöu. Iako je projekt kroz seminare, radionice, predavanja i izložbe dosegao velik broj žena, suočio se s problemima inkorporacije u muzejske prakse poput nemogućnosti stvarnog utjecaja participantkinja na proces kulturne proizvodnje te ograničenog vremenskog trajanja (Ardalan 2018, 243-246).

7.2. Berlin, Oxford, Pariz: Multaka – Muzej kao mjesto dijaloga

Projekt Multaka, koji na arapskom znači "mjesto susreta", započeo je Muzej islamske umjetnosti u Berlinu 2015. godine u suradnji s Muzejem antičkog Bliskog Istoka i Zbirkom skulptura, Muzejem bizantske umjetnosti i Njemačkim povijesnim muzejem. Cilj projekta bio je educirati izbjeglice i druge migrante sirijskog i iračkog podrijetla kako bi postali muzejski vodiči te razvili i vodili muzejska vodstva za izbjeglice i druge migrante na njihovim materinim jezicima. Model projekta su 2018. godine preuzeli Muzej povijesti znanosti i Muzej Pitt Rivers u Oxfordu, a 2019. godine najavljeno je kako će i Louvre razviti svoju verziju u 2020. godini (The Art Newspaper 2019).

Metodologija projekta izgrađena je na participativnim principima. Ideja je razvijena uz pomoć sirijskih sudionika pronađenih kroz mrežu Sirijskog baštinskog projekta koji čine dio menadžerskog projektnog tima, a razvijene su i suradnje sa sirijskom i iračkom mrežom koje se održavaju kroz društvene medije i redovite timske sastanke. Edukativni program za vodiče dizajniran je u suradnji s Odsjekom za obrazovanje, komunikaciju i usluge za posjetitelje berlinskih državnih muzeja i Odsjekom za obrazovanje i komunikaciju Njemačkog povijesnog

muzeja. Program je namijenjen prvenstveno tinejdžerima i mladima te starijima u mješovitim grupama. Grupa od 19 vodiča odabrala je predmete iz muzeja kojima doprinose svojim životnim pričama.

Ključni narativi projekta su migracije, zajednička baština i zajedničke povijesne niti, kontaktne zone te identitet. Svaki muzejski predmet promatra se kao izraz transregionalnih veza i migracija nastao razmjenom tehnika, misli, uzoraka, moda i ideja, a migracije i trgovina smatraju se osnovom materijalnog u ljudskom životu. Zajednička baština odnosi se na rezultate ispreplitanja mnogo kulturnih realnosti s "obje strane Mediterana". Paralelne i povezane povijesti ljudskih iskustava mogu se usredotočiti na teme poput ljubavi, rata, življenja, društvenog poretka, na strukture interakcija poput trgovine ili rata. Kontaktne zone tiču se povijesnih i kulturnih veza između Njemačke, Sirije i Iraka poput islamske baštine u Europi, Venecije i trgovine s Bliskim istokom, križara kao kulturnog transfera, itd. Identitet se promišlja uz pomoć predmeta iz prošlosti kao poticaja za refleksiju. Vodstva se kroz povijesne predmete fokusiraju na pitanja relevantna za suvremene rasprave, uvodeći posjetitelje u proces promatranja i interpretacije predmeta. Participacija se nastavlja kroz poziv na redovito sudjelovanje u budućim događajima poput radionica, razgovora ili posebnih vodstava. Multaka u Berlinu osmišljena je kao točka povezivanja za novopridošlice. Promotivni materijali na arapskom koriste rodno neutralan jezik. Berlinska Multaka u 2019. godini zapošljava 22 vodiča u berlinskim državnim muzejima. Iako su u 2015. godini vodstva bila samo na arapskom, sad su proširena i na njemački i engleski jezik kako bi bila dostupna široj publici. Vodiči dobivaju male stipendije kao volonteri ili praktikanti. Problematičnim za muzej se pokazalo to da su volonteri s vremenom dobili poslove ili primljeni na fakultete, što im je otežalo redovit angažman u muzeju.

Aktivnosti Multake u Oxfordu su fokusirane na razvoj vještina. Muzej Sveučilišta u Oxfordu za novopridošlice je dizajnirao strukturirani volonterski program koji pomaže u razvoju planiranja događanja, javnog govora, engleskog jezika i vještina rukovođenja te vodstva kroz muzejske zbirke na arapskom jeziku, kako bi olakšali pristup članovima zajednice koji još ne govore fluentno engleski. Volonteri u Oxfordu sudjeluju u stvaranju drugih javnih muzejskih programa poput organizacije događanja, kokustosiranja (engl. *co-curating*) izložbi te rukovanja muzejskim predmetima. Na početku je većina volontera bila muškog roda, no s vremenom je više žena počelo dolaziti u muzej. Jedna od volonterki opisala je kako joj je osjećaj poštovanja

i sigurnosti koji je dobila u projektu pomogao u motivaciji za prijavu za posao asistenta u nastavi. Muzej je prije početka projekta testirao različite projektne modele te se odlučio fokusirati na izgradnju vještina i otvaranje prilika za rukovođenje kako bi olakšao novopridošlicama pristup radnom tržištu u Ujedinjenom Kraljevstvu.

I berlinski muzeji i Muzej Sveučilišta u Oxfordu zaposlili su ljude iz dijasportske zajednice na pozicije nadgledanja programa muzejskog vodstva na puno radno vrijeme. Projektna koordinatorica Multake Berlin i ambasadorica Zajednice za Multaku Oxford doprinose radu muzeja profesionalnim iskustvom i mrežama svojih zajednica, što programe čini snažnijima.

Multaka u Berlinu i Oxfordu te Koalicija muzeja u Firenzi stvorili su mrežu Multake. Ovakve prakse omogućuju muzejima suradnju i dijeljenje uvida i dobrih praksi (Doubt, Sun i Yeh 2019). Multaka u Oxfordu surađuje s lokalnim organizacijama Asylum Welcome, Connection Support Syrian Vulnerable Persons Location Scheme i Refugee Resource. Radi se sa zbirkom muslimanskih znanstvenih instrumenata u Muzeju povijesti znanosti te sa zbirkom tekstila iz arapskog svijeta u Muzeju Pitt Rivers (History of Science Museum 2019).

7.3. Inkluzivne kustoske prakse u Nizozemskoj: Projekt Werksalon, Muzej Van Abbe

Istraživački projekt Werksalon pokrenut je od Muzeja Van Abbe 2017. godine u nastojanju transformacije Muzeja u konstitutivni muzej. Svake se godine u Muzej poziva jedna skupina iz zajednice Eindhovena koja s Muzejem tijekom jedne godine radi na prikupljanju priča i iskustava onih čije priče i iskustva još nisu zastupljeni u muzejskom postavu kako bi se unutar muzeja interveniralo zastupajući širu zajednicu.

Werksalon je 2018. godine započeo suradnju s neprofitnom organizacijom Vluchtelingen in de Knel (u daljnjem tekstu VIDK) koja radi s ljudima bez dokumenata, tražiteljima azila koji nisu dobili boravišnu dozvolu, ali su ostali u Eindhovenu zbog situacije u zemlji porijekla, bolesti ili neposjedovanja dokumenata. Većina ljudi bez dokumenata nemaju radnu dozvolu, što im ostavlja mnogo slobodnog vremena, stoga je cilj VIDK pomoći u osobnom razvoju putem učenja i smislenih aktivnosti tijekom dana.

Misija Muzeja Van Abbe smješta otvorenost, dobrodošlicu i znanje u središnji dio muzejskih praksi, a Muzej je dio inicijative L'Internationale, mreže šest europskih suvremenih umjetničkih

institucija koje žele stvoriti ne-hijerarhijske, decentralizirane i multinacionalne umjetničke prostore.

Metodologija Werksalona sastoji se od četiri koraka. Najprije se odlučuje tema projekta, zatim se izrađuje mala prezentacija teme s objektima i vizualima unutar Werksalona, potom se izrađuje transparent sa sloganom ili citatom te se dizajnira, postavlja i implementira intervencija unutar muzeja (Van Abbe Museum 2018).

Ključan dio projekta su sastanci muzejskog osoblja, osoblja VIDK i ljudi bez dokumenata. Prilikom prvih sastanaka pokazao se strah da će muzejsko i osoblje VIDK diktirati razvoj projekata i neće ostaviti dovoljno slobode sastavnici ljudi bez dokumenata da da svoj doprinos. Odlučeno je da će se glavno događanje održati na Međunarodni dan izbjeglica te da će se održati radionica fotografije koja će rezultirati manjom izložbom unutar Muzeja. Sastavnica ljudi bez dokumenata je naglasila kako ih smetaju često ponavljana pitanja poput "Zašto ste ovdje?" i "Kako ste doputovali u Nizozemsku?", koja su vrlo neugodna i zahtijevaju ponavljanje traumatskih iskustava osobama koje su često neznanci. Kako bi se ovaj problem prikazao svim posjetiteljima Muzeja, odlučeno je da će se izraditi interaktivni izložbeni element koji prikazuje pozitivne i negativne reakcije na često postavljana pitanja. Od početne ideje da se za događanje donese domaća hrana moralo se odustati zbog ugovora Muzeja s privatnom tvrtkom koja iznajmljuje dio Muzeja za kafić. Pokazalo se kako bi se za zaista zastupajući muzej, politike konstitutivnog muzeja morale proširiti na organizacije koje s muzejem surađuju. Na događanju se očekivalo oko 80 uzvanika, no došlo ih je 140, što se nije pokazalo kao problem jer je muzejskog osoblja bilo dovoljno. Jedan od fotografa održao je tradicionalnu indijsku ceremoniju kojom se izražava dobrodošlica kući. Evaluacija je pokazala da je sastavnica izrazila zadovoljstvo, da se osjećaju viđenim i da se njihov glas čuo, jedna osoba je izrazila da se konačno usudila razgovarati sa svima te je mnogima ovo bio najdraži događaj otkad su došli u Nizozemsku (asistentica u Werksalonu Natalie Rudd, email korespondencija s autoricom, siječanj 2020).

7.4. Hrvatska: Nikola Tesla. Migrant.

Projekt "Nikola Tesla. Migrant." započeo je 2018. godine u Tehničkom muzeju Nikola Tesla na inicijativu muzejske edukatorice Kosjenke Laszlo-Klemar. Ideja aktivacije Tehničkog muzeja i

suradnje s novim građanima započela je promišljanjem na koji način hrvatsko društvo može prihvatiti pridošlice dok je i samo podijeljeno i opterećeno razlikama. Stoga je odlučeno da će se projekt nazvati po Nikoli Tesli čije su podrijetlo i etnička pripadnost predmet rasprave u našem društvu te skrenuti pozornost na javno manje osviješten dio njegovog identiteta, onaj ekonomskog migranta koji je napustio domovinu u potrazi za obrazovanjem i poslom.

U sklopu projekta je održana javna tribina o tehnologiji i migracijama, edukativna radionica za djecu tražitelje azila te je omogućen besplatan ulaz u Muzej za tražitelje azila, izbjeglice i njihovu pratnju.

Javna tribina održala se prilikom Međunarodnog dana muzeja 2018. pod temom "Hiperpovezani muzeji: novi pristupi, nova publika". Prilikom organizacije tribine primijećen je problem dopiranja do znanstvene i tehničke zajednice, čiji su pripadnici odbili sudjelovanje iz razloga nedovoljnog znanja o migracijama. Neke akademske inicijative su na poziv pokazale manjak zanimanja za sudjelovanje unatoč iskustvu rada s ljudima s iskustvom migracija, a neke humanitarne organizacije se nisu odazvale, što je projektni tim pripisao napetosti između humanitarnih udruga i vlasti po pitanju izbjeglica. Tribinu je vodio novinar Zoran Pehar, a izlagali su Eugen Vuković iz okolišne organizacije Zelena Akcija, Marijana Međugorac i Maja Nikolandić iz inicijative za pomoć tražiteljima azila Are You Syrious, Sara Kekuš iz organizacije civilnog društva Centar za mirovne studije, Branimir Šloser iz programerske zadruge Slobodna domena, Katarina Popović, dizajnerica humanitarne aplikacije Info Help, Filip Milenković iz Techfugees Srbija te arhitektica i istraživačica Ana Dana Beroš. Teme o kojima se raspravljalo bile su korištenje tehnologije kod izbjeglica, razlike između izbjeglica s mobitelima i digitalnih nomada, kako pomoći ljudima koji pomažu izbjeglicama, uloga tehnologije u migracijama, načini integracije i iskustva, inovacije, važnost komunikacije i dostupnosti, uloga društvenih mreža i medija u javnom diskursu, pitanja integracije, obrazovanja i učenja jezika, policijsko i institucionalno nasilje te migrantski rad. Tribina je okupila muzealce i aktiviste te tražitelje azila koji ju nisu mogli razumjeti jer je bila na hrvatskom, što je ocijenjeno kao organizacijski propust.

Održana je i muzejska radionica s djecom tražiteljima azila i izbjeglicama u suradnji s udrugom Are You Syrious. Djecu su u Muzej doveli i odveli volonteri udruge te su im asistirali tijekom radionice. Radionica je uključila obilazak Muzeja te izradu pokretnih modela vozila. Nekolicina djece je tek nedavno došla u Hrvatsku i nije još bila uključena u obrazovni sustav, stoga su u

prevođenju pomogla druga djeca budući da projekt nije imao financija za prevoditelje. Djeca su bila zadovoljna posjetom Muzeju i nije im smetalo ni što su im ponuđeni Kiki bomboni koji sadrže želatinu, koja se često pripravlja od svinjskog mesa koje pripadnici muslimanske zajednice ne smiju jesti iz religijskih razloga.

Projekt se 2019. godine proširio u suradnju s Etnografskim muzejem i Tiflološkim muzejem u Zagrebu uz pomoć muzejskih edukatorica Željke Jelavić i Željke Sušić pod nazivom "Muzeji kao mjesta dijaloga i susreta", u sklopu kojeg je održana radionica za mlade u koju su uključeni i mladi s iskustvom prisilnih migracija te je financijski podržan od Grada Zagreba. Tijekom pripreme je projektni tim želio posjetiti zagrebačko Prihvatilište za tražitelje azila Porin, no inicijative s kojima surađuje, Are You Syrious i Centar za mirovne studije, nisu dobile nastavak ugovora suradnje s Ministarstvom unutarnjih poslova koje upravlja Prihvatilištem te se zbog toga od posjeta moralo odustati. Druga inicijalna ideja projekta bila je pozvati umjetnike Andreasa Mause i Karmen Frankl kako bi održali radionicu i gostovali na projekciji filma. Frankl u sklopu inicijative "Keupstrasse je svugdje" („Keupstraße ist überall“) održava radionice s policijskim službenicima o neonacističkom terorizmu i zaštiti ugroženih osoba, a Maus je autor dokumentarnog filma "Der Kuaför aus der Keupstraße" koji istražuje ovaj događaj. Nedugo nakon odluke o događanju, pučka pravobraniteljica je objavila anonimno pismo policijskih službenika u kojem su oni zatražili njezinu pomoć jer su primorani vršiti nasilje na državnoj granici Hrvatske i Bosne i Hercegovine (Pučki pravobranitelj 2019). Uzevši razvoj događaja u obzir, projektni tim je odlučio kako bi pokušaj ovakve radionice u vrijeme povišenih tenzija između državnog vrha i pripadnika policije mogao biti štetan za nastavak projekta te je odustao od ideje rada s policijskim službenicima i odlučio se posvetiti radionici za djecu koja bi uključila i djecu s iskustvom migracija. U pripremi radionice projektni tim je posjetio Dom za odgoj djece i mladeži u Dugavama kako bi se u projekt uključilo i štićenike Doma, no njihovo slabo znanje engleskog i slab interes za radionicu pokazali su se kao problem. Uključivanje djece s migrantskim iskustvom pokazalo se veoma zahtjevnim. Radionica se održala na radni dan nedugo nakon obrazovnog štrajka i mnoga djeca s iskustvom migracija si nisu željela otežati izostajanjem s nastave, budući da im je zbog jezične barijere pohađanje škole teže nego djeci kojoj je hrvatski materinji jezik. Inicijativa Are You Syrious pokušala je uključiti sedmero djece bez pratnje iz Afganistana i Vijetnama koja su nedavno došli u Porin,

no ispostavilo se kako su informacije o skrbnicima koji su im dodijeljeni nedostupne, a maloljetnici ne smiju pohađati radionice bez pristanka skrbnika. Nekoliko dana prije radionice preko volonterke Centra za mirovne studije potvrdio se dolazak dvojice mladih s iskustvom migracija, devetnaestogodišnjaka koji nije u sustavu obrazovanja i jedanaestogodišnjaka, učenika osnovne škole. Iako su ciljane publika radionice bili srednjoškolci, devetnaestogodišnjak i jedanaestogodišnjak pristali su na sudjelovanje.

U radionici su sudjelovali učenici Prve gimnazije, Privatne umjetničke gimnazije, učenik Osnovne škole Mladost te tražitelj azila koji nije u sustavu obrazovanja.

Radionica je započela igrom pozdravljanja na način različitih kultura. Svaki polaznik dobio je uputu za način pozdravljanja svojstven određenoj kulturi te je zatim trebao pozdraviti sve osobe u prostoriji, no svaka je osoba imala određeni način pozdravljanja što je dovelo do nesporazuma, neugode i smijeha. To se pokazalo kao dobra metoda za probijanje leda te je radionica nastavljena refleksijom kroz razgovor o kulturnim razlikama, osobnom prostoru i pokazivanju emocija i bliskosti.

Ključni dio radionice bila je metoda emocionalnog povezivanja putem muzejskih predmeta (Dibbits, Rana i Willemsen 2017). Korišten je predmet iz zbirke Tiflološkog muzeja, žuta traka s tri crne točke koja se u razdoblju nakon Prvog svjetskog rata pričvršćivala na odjeću osoba s oštećenjem vida zbog sigurnosti u prometu. Traka je izazvala većinom negativne reakcije. Mnogi polaznici izjavili su kako ih podsjeća na trake kojima su nacisti obilježavali pripadnike židovske zajednice. Rasprava koja se razvila kroz razgovor o traci obuhvatila je teme poput različitosti, diskriminacije, invaliditeta, LGBTIQ, ksenofobije i rasizma.

Lokalni polaznici bili su iznimno motivirani i komunikativni, dok su polaznici s iskustvom migracija bili rezerviraniji što su objasnili nedovoljnim znanjem jezika. Jezik radionice se nekoliko puta promijenio s hrvatskog na engleski i obratno, a u završnoj refleksiji zaključilo se kako bi bilo najbolje da sljedeće radionice budu i na hrvatskom i na engleskom, kako bi svi zaista mogli sudjelovati. Polaznicima je pred kraj radionice saopćena informacija o djeci bez pratnje koja nisu mogla sudjelovati, na što su polaznici reagirali ljutnjom i nevjericom prema nepravdi te su zamolili projektni tim da se sljedećeg puta više potruđi.

Srednjoškolci su u završnoj refleksiji zaključili kako im je na radionici bilo vrlo zanimljivo budući da su mogli slobodno komunicirati i upoznati nove ljude te kako bi ovakav oblik

obrazovanja trebao postati obavezan i za osnovne i srednje škole. Polaznici s migracijskim iskustvom su izrazili žaljenje jer nisu posjetili Muzej već samo jednu prostoriju u kojoj je održana radionica, no bili su također zadovoljni radionicom.

8. Preporuke za rad

Publikacija NEMO „Museums, Migrants and Cultural Diversity” iz 2016. godine zamišljena je kao vodič za muzejski rad vezan uz temu migracija. Kako bismo odredili osnovne smjernice za muzeje koji žele djelovati integracijski, pokušat ćemo taj vodič sažeti i upotpuniti savjetima drugih istraživača i muzealaca.

8.1. Zbirke

Prema NEMO, postojeće zbirke potrebno je ponovno istražiti iz perspektive migracija i kulturne raznolikosti u suradnji s vanjskim stručnjacima i interesnim skupinama. Muzejske predmete potrebno je izložiti različitim pitanjima kako bi se istražio nastanak određenih struktura i logika te kako su povijesni kontekst i njegove interpretacije utjecale na zbirke (NEMO 2016, 6).

Danielle Doubt, Wenye Sun i Sarahann Yeh u istraživanju odnosa muzeja s dijasporskim zajednicama (2019) ističu kako muzeji zapadnog svijeta koji posjeduju predmete značajne za dijasporske zajednice mogu omogućiti autentičan angažman kroz otvaranje kontroverznih tema, čime se širi uloga institucije u društvu i otvara prostor za uspostavljanje dubljih veza između posjetitelja i predmeta.

Sabiranje predmeta vezanih uz migracije i kulturnu raznolikost moguće je u suradnji s udrugama i organizacijama civilnog društva, javnim ustanovama te u javnom prostoru, a pritom je važno obratiti pozornost na politiku sabiranja muzeja (NEMO 2016, 7). Suradnja s organizacijama civilnog društva može postati početnom točkom spajanja s ljudima, pričama i informacijama o postojećim zbirkama, a organizacije je potrebno obavijestiti o aktivnostima muzeja i pozvati na suradnju (NEMO 2016, 7). Javne ustanove poput arhiva, poduzeća, bolnica, i drugih mogu biti vrijedni izvori pisanog materijala i predmeta (NEMO 2016, 7). U javnom prostoru sabiranje se preporučuje prilikom događanja poput interkulturnih, sezonskih i religijskih festivala, u određenim lokalitetima i naseljima, a pogotovo u onima u kojima živi više stanovništva s iskustvom migracija te u suradnji sa školama (NEMO 2016, 7).

8.2. Izložbe

Kao dugoročni cilj, NEMO preporučuje uključivanje povijesti migracija i kulturne raznolikosti kao sjecišta tema u stalni postav muzeja kroz ponovno promišljanje koncepta izložbe, ciljanih skupina te razine participacije posjetitelja (2016, 9).

Privremene izložbe su prikladne za tematiziranje aktualnih tema i pokušaje različitih oblika suradnji. Moguće je iskoristiti godišnjice i jubileje kao priliku za povezivanje prošlosti sa sadašnjošću te jednostavne teme poput ljubavi, obitelji i rada (NEMO 2016, 10).

Adam Strom i Veronica Boix Mansilla ističu kako su migracije osnovno ljudsko iskustvo koje se fokusiranjem samo na aktualne događaje vadi iz dubljeg povijesnog i znanstvenog konteksta te preporučuju teme putovanja i selidbi kao dio globalne povijesti, literature i znanosti. Tvrde kako je migracije potrebno povezati s drugim temama koje se redovno obrađuju u obrazovnim

institucijama kako bi postale dijelom kurikuluma (Boix Mansilla i Strom 2019). Privremene izložbe pružaju mogućnost za posudbu predmeta, a njihovo postavljanje izvan lokacije muzeja može privući novu publiku (NEMO 2016, 10). Christina Johansson i Maja Povrzanović Frykman u edukacijskom materijalu istraživačkog projekta "Muzeji kao arene za integraciju" preporučuju prikazivanje zemalja i kultura iz kojih ljudi dolaze, izbjeglica kao osoba s obrazovanjem, karijerom i obitelji, njihovih života prije ratova, rata kao razloga prisilnih migracija, uloge zapadnog svijeta u ratovima koji uzrokuju izbjeglištvo te prikaze teškog puta u državu primitka i osjećaja izbjeglištva. Smatraju kako je potrebno prikazati i dionike koji sudjeluju u održavanju sustava granica, kako bi se i oni mogli prepoznati, predmete koje su izbjeglice donijele sa sobom, novu realnost izbjeglica u državi primitka s naglaskom na početne teškoće, dobre i loše strane migracije te odnose izbjeglica s obiteljima i prijateljima u drugim državama i kako se ti odnosi s vremenom i migracijom mijenjaju (Johansson i Povrzanović Frykman 2018, 19-22). Muzealke Anna Chiara Cimoli i Maria Vlachou koje vode blog „Muzeji i migracije” (engl. Museums and Migration) u intervjuu za Američku alijansu muzeja upozoravaju kako je potrebno izbjeći „priče o uspjehu” vezane uz bogatstvo i moć (Merritt 2016).

Johansson i Frykman predlažu dizajniranje interaktivnih izložbi koje potiču aktivnost, bez previše teksta ili uz korištenje govora, te korištenje raznih jezika, virtualne realnosti, filma i kazališta (2018, 22).

Stalni postav muzeja zahtjeva dulju pripremu i ciljane intervencije poput premještanja i dodavanja izložaka, proširivanja muzejskih legendi, dodavanja komentara, promjene osvjetljenja, korištenja digitalnih medija te dodavanja medija na drugim jezicima. Preporučuje se kritički posjet osoba iz različitih kultura stalnom postavu (NEMO 2016, 10).

8.3. Komunikacija

Muzejska edukacija može potaknuti zanimanje posjetitelja za migracije i kulturnu raznolikost kroz organizaciju tematskih aktivnosti i fokusiranje na određena područja unutar obrazovnog programa, koja trebaju biti vezana za izložbe i zbirke muzeja. Preporučuje se prikazivanje migracija u širokom kontekstu kako bi se teme uključivanja i raznolikosti mogle povezati s izložbama vezanim uz povijest, umjetnost, prirodu i tehnologiju (NEMO 2016, 13). Cimoli i

Vlachou predlažu dizajniranje dugotrajnih edukativnih projekata (Merritt 2016).

Ističe se metoda interkulturalnog dijaloga, u kojem se sve sudionike tretira kao ravnopravne, umjesto tradicionalnih muzejskih vodstava (NEMO 2016, 13).

Skupine posjetitelja su društveno raznolike, a NEMO tvrdi kako su muzeji idealna mjesta za višejezičnost i kako svi muzeji mogu omogućiti pristup ljudima neovisno o vrijedećim jezičnim hijerarhijama (2016, 13). Cimoli i Vlachou napominju kako je i publika izbjeglica i drugih migranata raznolika te, iako preporučuju da početak muzejskih aktivnosti bude orijentiran na djecu i mlade, naglašavaju važnost rada s odraslim izbjeglicama i migrantima (Merritt 2016).

Larios i suradnici (2019) ističu traumatska iskustva i emocionalne teškoće koje utječu na sudjelovanje djece izbjeglica i migranata u edukativnim programima te objašnjavaju kulturne prakse u kojima roditelji često ne sudjeluju u obrazovanju djece.

Strom i Boix Mansilla napominju kako se kulturni programi nerijetko fokusiraju samo na novopridošlice, koje su već dovoljno izolirane nedovoljnim poznavanjem jezika, te ističu kako je područje migracija mnogo šire od toga (Boix Mansilla i Strom 2019).

NEMO naglašava važnost otvaranja muzeja prema cijelom društvu kroz izgradnju novih koncepata za posebne ciljane skupine poput projekata vezanih uz jezik i integraciju i događanja na temu transkulturalnosti i globalizacije. Potrebno je pronaći i upotrebljavati odgovarajuće komunikacijske kanale kako bi se približilo publici (NEMO 2016, 14).

Interkulturalne vještine su ključne za muzejske edukatore, ali i za čitavo muzejsko osoblje, koje bi trebalo biti raznoliko (NEMO 2016, 14).

8.4. Dodatne preporuke

NEMO preporučuje fokusiranje na istraživanje publike kroz ciljane upitnike, razgovore sa stručnjacima i digitalne platforme. Velika je važnost evaluacije, pogotovo vezano uz prezentaciju izložaka i razumljivost legendi (NEMO 2016, 15).

Muzej treba biti aktivan u uspostavljanju kontakta, tražeći i pozivajući potencijalne partnere unutar zajednice u muzej te posjećujući organizacije i događanja potencijalnih partnera (NEMO 2016, 16). Cimoli i Vlachou ističu kako su izbjeglice i migranti najprije građani, a nisu i ne žele

biti „migranti” zauvijek te kako se radi o različitim osobama s različitim korijenima, planovima i projektima (Merritt 2016). Johansson i Frykman naglašavaju kako je za ravnopravnost svih dionika nužno osiguranje budžeta za participante (2018, 4), a Doubt, Sun i Yeh (2019) smatraju da muzeji trebaju razmotriti zapošljavanje članova zajednice u vodećim ulogama kako bi se bolje povezali i odgovorili na potrebe zajednice. Također ističu potrebu za intervjuiranjem ciljanih zajednica prije početka programa kako bi njihova mišljenja utjecala na programsko upravljanje i dizajn te kako je potrebno oprezno odabrati organizacije kako bi one predstavljale raznolikost zajednice, a ne samo jedan njezin dio.

Prilikom suradnje potrebna je obostrana edukacija: nužna je edukacija interkulturalnih vještina za čitavo muzejsko osoblje, dok partneri trebaju proći specijaliziranu muzejsku edukaciju. Uz to je potreban dogovor o suradnji i pravilima kojih će se obje strane držati (NEMO 2016, 16).

Koja je razina znanja muzeja o migracijama i društvenoj raznolikosti? Osim komunikacije s ljudima i interpretacije muzejskih predmeta vezanih uz migracije, potrebno je i znanje o povijesti i kulturi zemalja podrijetla ljudi i predmeta i znanje o njihovoj trenutnoj političkoj situaciji. Ako muzejsko osoblje nema tih kapaciteta, nužno je angažirati kulturne medijatore, no dugoročno bi sastav muzejskog osoblja trebao održavati društvenu raznolikost (NEMO 2016, 17). Johansson i Povrzanović Frykman preporučuju da se u početku projekata ne koristi prevoditelj kako bi ljudi mogli vježbati jezične vještine, no za kompleksnije teme smatraju ga potrebnim (2018, 16).

Nakon uspostavljanja kontakta potrebno je aktivno održavanje kontakta s novim partnerima, uz što se preporučuje kontinuitet osoblja kako bi se razvijalo povjerenje (NEMO 2016, 17). Cimoli i Vlachou (Merritt 2016) predlažu da muzeji ulože potrebno vrijeme u upoznavanje i razvijanje odnosa s partnerima, a Johansson i Frykman preporučuju zajedničke obroke s partnerima koji uključuju muzejsko osoblje, istraživače i edukatore kako bi se odnosi uspješnije razvijali (2018, 15).

9. Zaključak

Svjedočimo rastu muzejskih inicijativa koje tematiziraju migracije i izbjeglištvo i nastoje djelovati integracijski. U 21. stoljeću, društvo i muzeji prolaze kroz društvene promjene koje od njih zahtijevaju transformaciju. Muzej o čijoj će definiciji odlučiti bijelo stanovništvo iz zemalja koje su povijesno bile kolonizatorske ne može djelovati dekolonizatorski. Susret s

marginaliziranim Drugim traži ozbiljnu samorefleksiju i duboko promišljanje načina djelovanja.

Iako je za uspješnu integraciju potrebna dobra volja čitave zajednice i državnih tijela, muzeji se mogu potruditi da potaknu djelovanje društva u tom smjeru. Kroz svoje kapacitete istraživanja, zaštite i komunikacije mogu mnogo ponuditi i dobiti od novih članova društva.

Muzeji koji žele integracijski djelovati najprije trebaju promisliti vlastite narative i stanje zajednice u kojoj djeluju. Ako je zajednica podijeljena i prije dolaska izbjeglica i drugih migranata, je li moguće potaknuti senzibilizaciju i solidarnost prema novim građanima? Može li muzej uspješno raditi s tražiteljima azila i izbjeglicama ako već desetljećima ignorira romsku ili LGBTIQ zajednicu u vlastitom susjedstvu? Promišljanje vlastitog odnosa s manjinama tako postaje nultom točkom postajanja muzejem dobrodošlice.

Kritičko promišljanje tema mobilnosti i migracija unutar samog muzeja, prije kontakta s onima koje se naziva "migrantima", može potaknuti kvalitetne integracijske programe. Baština koju muzeji štite, istražuju i komuniciraju također je rezultat mobilnosti, razmjene, trgovine i migracija. Ako muzej ne shvaća migracije kao dio vlastitog identiteta, rad s izbjeglicama i drugim migrantima može u najbolju ruku djelovati kao kratkoročna marketinška strategija, a dugoročno će djelovati dezintegracijski, obilježavajući osobe kao one koje ne pripadaju društvu, pa time ni muzeju.

Senzibilizacija društva primitka treba osigurati mjesto koje je sigurno i ugodno i za lokalne članove, u kojem bi se oni mogli osjećati slobodnima dijeliti svoje emocije, strahove i mišljenja, obrazovati se te upoznati s novim sugrađanima.

Početak integracijskog djelovanja muzeja kreće upoznavanjem s izbjeglicama i drugim migrantima. Ovakvo upoznavanje ne može biti površno ni kratkoročno i zahtjeva obrazovanje kompletnog muzejskog osoblja o legalnim statusima, kulturnim razlikama i teškoćama koje novopridošlice doživljavaju u zemlji primitka. Sam početak upoznavanja može biti otežan zbog čestih promjena situacija u kojima žive izbjeglice i drugi migranti. Fleksibilnost i spremnost na promjene ključni su za rad s marginaliziranim skupinama. Ako je status ciljane skupine nesiguran, muzej može udvostručiti svoje napore i postati oazom sigurnosti.

Programi koji su usmjereni isključivo na izbjeglice i druge migrante mogu biti dobar početak za međusobno upoznavanje, no dugoročno ne mogu djelovati integracijski. Integracija

uključuje sve članove društva.

Komunikacijske metode poput emocionalnog povezivanja putem muzejskih predmeta, izvedbenih umjetnosti i igre uloga pokazuju se kao dobre integracijske prakse jer omogućuju komunikaciju i dijeljenje emocija i zajedničkog prostora.

Muzej dobrodošlice treba promišljati vlastitu dostupnost. Na koje načine ciljana publika može saznati za postojanje i misiju muzeja, zainteresirati se za suradnju, fizički doći do muzejske zgrade i ući u nju? Kako može doživjeti i razumjeti muzejske izložke i radionice? Koji su im muzejski prostori dostupni? Na koji će način ostati u kontaktu s muzejem? Osjeća li se dovoljno samouvjerenom da izrazi nezadovoljstvo i pruži povratne informacije koje će poboljšati buduće programe?

Integracijski muzejski projekti trebaju obratiti pozornost na dvo- i višejezičnost. Većina ljudi s migracijskim iskustvom trudi se naučiti jezik zemlje primitka i u slučaju kad im to nije osigurano kroz tečajeve, no taj proces je spor i muzeji ga mogu olakšati koristeći više jezika u programima i dodatnom provjerom mogu li svi sudionici pratiti program. Prikazivanja i rasprave o migracijama postat će vrjednijima ako ih ljudi kojih se te teme najviše dotiču mogu razumjeti, stoga je višejezičnost bitna i kod programa koji za cilj imaju senzibilizaciju javnosti.

Skupine na koje se odnose muzejski programi idealno bi trebale biti uključene od početka projekta, upoznati muzej, njegove dijelove i osoblje. Zajednički obroci pokazuju se kao dobra praksa, što su istaknule i Johansson i Povrzanović Frykman na radionici u Etnografskom muzeju 2018. godine. Ako participacija ciljanih skupina nije moguća, najmanje što muzej može učiniti je suradnja s organizacijama i institucijama koje rade s ciljanim skupinama, ostavljajući za dugoročan cilj izravnu suradnju sa skupinama. Također treba razmotriti mogućnosti suradnje s institucijama za učenje jezika, znanstvenim institucijama te povezivanje s baštinskim projektima koji se odnose na baštinu zemalja iz kojih pojedinci dolaze, što otvara mogućnosti međunarodne suradnje.

Integracijski muzejski projekti trebali bi pokušati odgovoriti na ključne probleme ciljane publike. Neke od tema kojima se mogu baviti su migrantski rad, senzibilizacija javnosti prema negativnim stranama života izbjeglica i drugih migranata te njihova povezanost s obitelji i zajednicom u inozemstvu.

Veću ravnopravnost i motivaciju za sudjelovanje u programima osiguralo bi odvajanje dijela

budžeta za izbjeglice i druge migrante, kako bi se pokazalo da se cijeni njihovo vrijeme, trud i iskustva. Muzeji koji započinju dugoročne integracijske projekte trebaju promisliti dugoročne ciljeve takvih projekata te djelovati u smjeru postavljanja izbjeglica i drugih migranata u vodeće uloge. Ako Multaka u Berlinu za cilj ima integraciju ciljane skupine, zašto se oslanja na njihov volonterski rad kao osnovicu svog programa i teško nosi s njihovim pronalaskom zaposlenja ili studijem? Projekti trebaju imati viziju o tome što se događa nakon njihovog završetka.

Velika je važnost refleksije nakon pokušaja integracijskih muzejskih programa te transparentnost o izazovima organizacije istih. Srednjoškolci koji su prisustvovali radionici "Muzeji kao mjesta dijaloga i susreta" izrazili su emocije suosjećanja i ljutnje spram nepravde prema maloljetnicima bez pratnje koji iz legalnih i birokratskih razloga nisu mogli prisustvovati, što je prisutne na radionici dodatno povezalno i potaknulo projektni tim da razmišlja o načinima na koje se može uključiti one koji fizički ne mogu prisustvovati.

Muzejske integracijske inicijative trebaju biti svjesne i očekivati otpor od zajednice, donatora, sponzora, pa čak i muzealaca i vlastitog osoblja. Iako su inovativni programi vezani uz migracijske teme danas popularni za dobivanje financijske potpore, zbog svoje osjetljivosti i složenosti ne mogu biti brzo rješenje za muzeje koji se dosad nisu dublje angažirali unutar zajednice koja ih okružuje. Izbjeglice i drugi migranti nalaze se na presjeku mnogih marginaliziranih skupina koje su već dio naše zajednice, poput žena, osoba s invaliditetom, LGBTIQ osoba, beskućnika, starijih osoba i drugih. Integracijski muzejski programi dobrodošlice stoga trebaju biti pomno planirani, provedeni i evaluirani te se logično nastavljati na dosadašnji društveni angažman muzeja, uz dosljedno učenje, odučavanje od ranije naučenih obrazaca i promišljanje vlastitih praksi. Njihovo međusobno povezivanje i razmjena iskustava i znanja mogli bi ih osnažiti.

Osim dobrih praksi, bilo bi korisno prikupiti i loše i štetne prakse koje djeluju dezintegracijski. Prikupljanje i prikazivanje čestih nepoželjnih pitanja u Muzeju Van Abbe pokazalo se korisnim ne samo za senzibilizaciju javnosti, već i za bolju suradnju svih dionika projekta.

Integracijski muzejski projekti dobrodošlice korisni su za obrazovanje budućih muzealaca budući da ih se može povezati s mnogim muzeološkim temama poput muzejske edukacije, kritičke muzeologije, muzeologije iz rodne perspektive te onima koje su isprva manje očite poput dokumentacije u muzejima, strategija sabiranja, muzejske komunikacije, istraživačke

etike, promišljanja uloga baštine, razvoja i identiteta, upravljanja muzejskim osobljem te suvremenog muzejskog konteksta vezanog uz zajednice, dekolonizaciju, muzeje i politiku, socijalnu pravdu i ljudska prava, tešku baštinu, emocije, antropocen, okoliš, itd.

Rad s osjetljivim skupinama traži dodatne napore, učenje, fleksibilnost i spremnost na promjene, inovativnost u traženju financijskih sredstava, razvijanje suradnje s drugim organizacijama te refleksivnost i rad na sebi. Muzej dobrodošlice je muzej koji prihvaća i odražava vrijednost svih članova zajednice, globalan je i povezan, samokritičan, fleksibilan, dostupan, višejezičan, uključiv i koristan.

10. Literatura

Ajduković, Dean, Dinka Čorkalo Biruški, Margareta Gregurović, Jelena Matić Bojić i Drago Župarić-Iljić. 2019. *Izazovi integracije izbjeglica u hrvatsko društvo: Stavovi građana i pripremljenost lokalnih zajednica*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.

Ambrosini, Maurizio, Manlio Cinalli i David Jacobson. 2019. "The Politics of Borders and the Borders of Politics: A Conceptual Framework." U *Migration, Borders and Citizenship*, 1-26. Cham: Palgrave Macmillan.

Aparecida Daros, Michelli, Sandra Liliana Cuervo Sanchez i Paul R. Carr. 2019. "Citizen Engagement in the Contemporary Era of Fake News: Hegemonic Distraction or Control of the Social Media Context?" U *Postdigital Science and Education*, Vol. 2, 1, 39-60. <https://doi.org/10.1007/s42438-019-00052-z>

Ardalan, Parvin. 2018. "Women making herstory." U *Museums in a time of migration: Rethinking museum's roles, representations, collections, and collaborations*, ur. Pieter Bevelander i Christina Johansson, 243-258. Lund: Nordic Academic Press.

Bartlett, Lesley i Frances Katherine Vavrus. 2017. *Rethinking case study research: a comparative approach*. New York: Routledge.

Baum, Fran, Colin MacDougall i Danielle Smith. 2006. "Participatory action research." U *Journal of Epidemiology & Community Health*, 60(10): 854-857. doi: 10.1136/jech.2004.028662

Bawden, D. i L. Robinson. 2020. "Information Overload: An Overview." U *Oxford Encyclopedia of Political Decision Making*. Oxford: Oxford University Press.

Bennett, Bonita. 2018. "Memory is our weapon." U *Museums in a time of migration: Rethinking museum's roles, representations, collections, and collaborations*, ur. Pieter Bevelander i Christina Johansson, 59-76. Lund: Nordic Academic Press.

Bevelander, Pieter i Christina Johansson. 2018. *Museums in a time of migration: Rethinking museum's roles, representations, collections, and collaborations*. Lund: Nordic Academic Press.

Boix Mansilla, Veronica i Adam Strom. 2019. "How to Teach the Story of Human Migration Without Bias." Datum pristupa 19. studenog 2019. <https://www.edweek.org/ew/articles/2019/03/06/how-to-teach-the-story-of-human.html?r=781485534&fbclid=IwAR3OKm8ssTNwaIpILxxVUQhSXTUznaQcnYf2bVzH2dzFcwlwZ8hhFTrzFQo>

Border Violence Monitoring Network. 2019. *Balkan Region: Illegal Pushbacks and Border Violence Reports*. Datum pristupa 7. siječnja 2020. <https://www.borderviolence.eu/balkan-region-report-july-2019/>

Brstilo, Ivana i Željka Jelavić. 2010. "Kultura kao prostor mogućnosti: muzej kao čimbenik društvene integracije." U *Etnološka istraživanja* 15(3): 145-160. <https://hrcak.srce.hr/62376>

Bužinkić, Emina. 2012. *Integracijske politike i prakse u sustavu azila u Republici Hrvatskoj: Uključivanje azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom u hrvatsko društvo*. Zagreb: Centar za mirovne studije.

Bužinkić, Emina i Julija Kranjec. 2013. *Pregled pravnog i institucionalnog okvira za zaštitu stranaca u Hrvatskoj*. Zagreb: Centar za mirovne studije.

Byrne, John, Elinor Morgan, November Paynter, Aida Sánchez de Serdio i Adela Železnik. 2018. *The Constituent Museum: Constellations of Knowledge, Politics and Mediation*. Amsterdam: Valiz.

Collyer, Michael, Sophie Hinger i Reinhard Schweitzer. 2019. "Politics of (Dis)Integration – An Introduction." U *Politics of (Dis)Integration*, ur. Sophie Hinger i Reinhard Schweitzer. New York: Springer International Publishing.

Dempster, Helen, Leila Hadj-Abdou i Kudakwashe P Vanyoro. 2019. "Migration studies: from dehumanising to decolonising." Datum pristupa 4. prosinca, 2019. <https://blogs.lse.ac.uk/highereducation/2019/07/19/migration-studies-from-dehumanising-to-decolonising/>

De Vries, Marieke. 2018. *Living a life without papers: A case study on the feelings of belonging of undocumented people in Amsterdam, the Netherlands*. Diplomski rad, Radboud Universiteit Nijmegen.

Dibbits, H.C., J. Rana i M. Willemsen. 2017. "Moved by the tears of others: emotion networking

in the heritage sphere." U *International Journal of Heritage Studies* 10, vol. 23, 977-988.
<http://hdl.handle.net/1887/55797>

Doubt, Danielle, Wenye Sun i Sarahann Yeh. 2019. "Museums as Points of Connection: How Institutions in North America and Europe Engage with Diaspora Communities." U *The Museum Scholar*, volume 3, no. 1. Chicago: Rogers Publishing Corporation NFP.

Ellermann, Antje. 2019. "Discrimination in migration and citizenship." U *Journal of Ethnic and Migration Studies*. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2018.1561053>

European Commission. "Strategic framework – European Agenda for Culture." Datum pristupa 29. siječnja, 2020. https://ec.europa.eu/culture/policy/strategic-framework_en

European Commission. "Support to European Cooperation Projects 2020." Datum pristupa 29. siječnja, 2020. https://eacea.ec.europa.eu/creative-europe/funding/support-european-cooperation-projects-2020_en

Evans, Gary W. 2018. Projected Behavioral Impacts of Global Climate Change. U *Annual Review of Psychology* Vol. 70:449-474. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-103023>

Festival suvremenog židovskog filma Zagreb. 2019. "Izložba Oni // They." Datum pristupa 19. prosinca, 2019. <https://www.jff-zagreb.hr/udruga-non-stop/izlozba-oni-they/2379>

Georgiev, Mitre. 2014. *Praktični vodič – ekstradicija i azil*. Zagreb: Centar za mirovne studije.

Goethe Institut Kroatien. 2020. "Izložba o granicama: Getting across." Datum pristupa 28. siječnja 2020. https://www.goethe.de/ins/hr/hr/ver.cfm?fuseaction=events.detail&event_id=21754884

History of Science Museum. 2019. "Multaka-Oxford ملتقى أكسفورد." Datum pristupa 7. siječnja 2020. <https://www.hsm.ox.ac.uk/multaka-oxford>

Hrvatski Crveni križ. 2016. "HCK obilježio Svjetski dan izbjeglica: Od potresnih priča do plesa uz afričke bubnjeve." Datum pristupa: 23. kolovoza 2020. <https://www.hck.hr/novosti/hck-obiljezio-svjetski-dan-izbjeglica-od-potresnih-prica-do-plesa-uz-africke-bubnjeve/3519>

Hrvatski Crveni križ. 2019. "Priče izbjeglica u Muzeju prekinutih veza." Datum pristupa 18. prosinca 2019. <https://www.hck.hr/novosti/price-izbjeglica-u-muzeju-prekinutih-veza/9932>

International Council of Museums. 2020. "Home – ICOM." Datum pristupa 20. siječnja, 2020.

<https://icom.museum/en/>

International Council of Museums. 2020. "Museum Definition." Datum pristupa 25. siječnja, 2020. <https://icom.museum/en/activities/standards-guidelines/museum-definition/>

Jančec, Marija. 2019. "Umjetnost kao sredstvo integracije: Umjetnički angažman u suvremenim slučajevima migracija.". SeminarSKI rad, Sveučilište u Rijeci.

Johansson, Christina. 2018. "Learning at the museum." U *Museums in a time of migration: Rethinking museum's roles, representations, collections, and collaborations*, ur. Pieter Bevelander i Christina Johansson, 129-154. Lund: Nordic Academic Press.

Johansson, Christina i Maja Povrzanović Frykman. 2018. *Education Material – Museums, migration and integration: Current perspectives and methods for development*. Malmö: Malmö University.

Koulish, Robert i Martje van der Woude. 2020. "Crimigrant Nations: Resurgent Nationalism and the Closing of Borders." U *Law 2*. New York: Fordham University.

Larios, Rosalinda, Adam Strom i Carola Suárez-Orozco. 2018. *A Culturally Responsive Guide to Fostering the Inclusion of Immigrant-Origin Students*. Los Angeles: University of California.

Levitt, Peggy. 2018. "Creating national and global citizens." U *Museums in a time of migration: Rethinking museum's roles, representations, collections, and collaborations*, ur. Pieter Bevelander i Christina Johansson, 31-58. Lund: Nordic Academic Press.

Libela. 2018. "U Zagrebu se otvara muzej koji pomaže izbjeglicama". Datum pristupa 15. prosinca, 2019. <https://www.libela.org/vijesti/9608-u-zagrebu-se-otvara-muzej-koji-pomaze-izbjeglicama/>

Lišnić, Nina. 2016. „Muzej kao sredstvo integracije migranata i promoviranja kulturne različitosti.“ Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu.

Lynch, Bernadette. 2018. "Migrants, museums, and tackling the legacies of prejudice." U *Museums in a time of migration: Rethinking museum's roles, representations, collections, and collaborations*, ur. Pieter Bevelander i Christina Johansson, 225-242. Lund: Nordic Academic Press.

McFarlane, Peter i Nicole Schabus. 2018. *Whose Land is it Anyway? A Manual for Decolonization*. Vancouver: Federation of Post-Secondary Educators of BC.

Merritt, Elizabeth. 2016. "Museums and Migration". Datum pristupa 14. siječnja 2020. <https://www.aam-us.org/2016/08/16/museums-and-migration/>

Metro portal. 2019. "Bruno Isaković 'Dvadeset tisuća' na Zrinjevcu". Datum pristupa 15. prosinca, 2019. <http://m.metro-portal.hr/bruno-isakovic-dvadeset-tisuca-na-zrinjevcu/121574>

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. 2019. Poziv za predlaganje programa javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske za 2020. godinu. Datum pristupa 28. siječnja 2020. <https://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=23296>

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. 2018. Strateški plan Ministarstva kulture 2019.-2021. Datum pristupa 28. siječnja 2020. [https://www.min-kulture.hr/userdocsimages/2005/Strate%0c5%a1ki%20plan%20MK%202019.-2021.%20-%20Final%20\(004\).pdf](https://www.min-kulture.hr/userdocsimages/2005/Strate%0c5%a1ki%20plan%20MK%202019.-2021.%20-%20Final%20(004).pdf)

Narodne novine. 2017. "Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima". Datum pristupa 8. listopada, 2019. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_69_1605.html

Narodne novine. 2018. "Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o strancima." Datum pristupa 7. listopada, 2019. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_05_46_860.html

Narodne novine. 2018. "Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti." Datum pristupa 7. listopada, 2019. <https://www.zakon.hr/z/798/Zakon-o-me%0C4%91unarodnoj-i-privremenoj-za%0C5%01titi>

NEMO – Network of European Museum Organisations. 2016. "Museums, migration and cultural diversity: Recommendations for museum work." Datum pristupa 23. kolovoza, 2020. https://www.nemo.org/fileadmin/Dateien/public/NEMO_documents/Nemo_Museums_Migration.pdf

Nikolić, Dragan. 2018. "The future is ours." U *Museums in a time of migration: Rethinking museum's roles, representations, collections, and collaborations*, ur. Pieter Bevelander i Christina Johansson, 197-224. Lund: Nordic Academic Press.

Novi list. 2018. "Predmeti izbjeglica pričaju zajedničku priču cijele Europe." Datum pristupa

12. siječnja, 2020. http://www.novolist.hr/index.php/Vijesti/Rijeka/Predmeti-izbjeglica-pricaju-zajednicku-pricu-cijele-Europe?meta_refresh=trueppmhp.hr/bit-i-zbjeglica-europski-narativ/

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka. 2018. "Biti izbjeglica: europski narativ". Datum pristupa 14. prosinca, 2020. <http://ppmhp.hr/bit-i-zbjeglica-europski-narativ/>

Povrzanović Frykman, Maja. 2018. "Conceptual frameworks." U *Museums in a time of migration: Rethinking museum's roles, representations, collections, and collaborations*, ur. Pieter Bevelander i Christina Johansson, 93-112. Lund: Nordic Academic Press.

Pučki pravobranitelj. 2019. "Institucije bez reakcije na anonimnu pritužbu policijskog službenika o nezakonitim postupanjima." Datum pristupa 10. rujna, 2019. <https://www.ombudsman.hr/hr/institucije-bez-reakcije-na-anonimnu-pritužbu-policijskog-službenika-o-nezakonitim-postupanjima/>

Rajković, Nikolina. 2012. "Povlačenje granica Istoka i Zapada: antemurale christianitatis i konceptualizacija hrvatskog nacionalnog i simboličnog identiteta." U *Diskrepancija: studentski časopis za društveno-humanističke teme*, Vol 11, No. 16/17. <https://hrcak.srce.hr/77473>

Rijeka 2020. 2017. "U susret Svjetskom danu migranata: dvije MMSU-ove izložbe i program u Palachu." Datum pristupa 23. kolovoza, 2020. <https://rijeka2020.eu/u-susret-svjetskom-danu-migranata-dvije-mmsu-ove-izlozbe-i-program-u-palachu/>

Rijeka 2020. 2020. "Kulturni program." Datum pristupa 23. kolovoza, 2020. <https://rijeka2020.eu/o-epk-projektu/program/>

Rijeka 2020. 2020. "U Rijeci postavljena svjetlosna instalacija legendarnog umjetnika nomada Babija Badalova." Datum pristupa 23. kolovoza, 2020. <https://rijeka2020.eu/u-rijeci-postavljena-svjetlosna-instalacija-legendarnog-umjetnika-nomada-babija-badalova/>

Sánchez Cedillo, Raúl. 2016. "the rest is missing". Datum pristupa 18. siječnja, 2020. <http://glossary.mg-lj.si/referential-fields/constituencies/the-rest-is-missing>

Schinkel, Willem. 2018. "Against 'immigrant integration': for an end to neocolonial knowledge production." U *Comparative Migration Studies*, 6, članak 31. <https://doi.org/10.1186/s40878-018-0095-1>

Simon, Nina. 2010. *The participatory museum*. Santa Cruz, CA: Museum 2.0.

Simpson, Moira G. 1997. *Making Representations: Museums in the Post-Colonial Era*. London: Routledge.

Sisgoreo, Tajana. 2017. "Integracija iz perspektive azilanata." Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu.

Svanberg, Fredrik. 2018. "From totality to infinity." U *Museums in a time of migration: Rethinking museum's roles, representations, collections, and collaborations*, ur. Pieter Bevelander i Christina Johansson, 155-168. Lund: Nordic Academic Press.

Szreder, Kuba. 2018. "Institutional Experiments: Progressive Responses to the Dissolution of Autonomous Art." *Widok. Teorije i Praktyki Kultury Wizualnej*, br.20, 55-79. <http://widok.hmfactory.com/index.php/one/article/view/533/1134>

The Art Newspaper. 2019. "Louvre to train refugees as tour guides with funds from Saudi foundation." Datum pristupa 3. prosinca, 2019. <https://www.theartnewspaper.com/news/louvre-planning-a-multika-programme-for-refugee-communities>

The Inclusive Museum Research Network. "Themes." Datum pristupa 8. siječnja, 2020. <https://onmuseums.com/about/themes>

The Inclusive Museum Research Network. "Scope & Concerns." Datum pristupa 8. siječnja, 2020. <https://onmuseums.com/about/scope-concerns>

Thomson, Alistair. 2018. "Moving stories." U *Museums in a time of migration: Rethinking museum's roles, representations, collections, and collaborations*, ur. Pieter Bevelander i Christina Johansson, 113-128. Lund: Nordic Academic Press.

Tondo, Lorenzo. 2019. "'Blood on the ground' at Croatia's borders as brutal policing persists." Datum pristupa 23. prosinca 2019. <https://www.theguardian.com/global-development/2019/dec/22/blood-on-the-ground-at-croatia-borders-as-brutal-policing-persists>

UNHCR. 2009. "Zaštita izbjeglica i uloga UNHCR-a." Datum pristupa 3. listopada, 2019. <https://www.irh.hr/dokumenti/66-zastita-izbjeglica-i-uloga-unhcra/file>

UNHCR. 2010. "Konvencija i protokol o statusu izbjeglica." Datum pristupa 8. listopada, 2019. <https://www.irh.hr/dokumenti/65-unhcr-konvencija-iz-1951-i-protokol-o-statusu-izbjeglica/file>

Van Abbe Museum. 2018. "Werksalon." Datum pristupa 17. rujna, 2019.
<https://vanabbemuseum.nl/en/programme/programme/werksalon/>

<Muzej dobrodošlice: mjesto integracijskih praksi>

Sažetak

U 21. stoljeću, društvo i muzeji prolaze kroz promjene koje od njih zahtijevaju transformaciju. Kroz preglede terminologije koja se koristi za izbjeglice i druge migrante, teorija i kritika integracije, integracijske politike Republike Hrvatske, ideja postkolonijalnog, participativnog, uključivog i konstitutivnog muzeja te dobrih praksi za rad s izbjeglicama i drugim migrantima istražuje se susret muzejske djelatnosti i rada s novim članovima društva.

Rad istražuje integracijske prakse u hrvatskim i europskim muzejima kroz participativno akcijsko istraživanje projekata "Nikola Tesla. Migrant." i "Muzeji kao mjesta susreta i dijaloga" i komparativnu studiju slučaja koja obuhvaća projekte Multaka u Berlinu i Oxfordu, Muzeji kao arene integracije u Švedskoj te Werksalon u Muzeju Van Abbe.

Muzej dobrodošlice je muzej koji prihvaća i odražava vrijednost svih članova zajednice,

globalan je i povezan, samokritičan, fleksibilan, dostupan, višejezičan, uključiv i koristan.

Ključne riječi: muzej dobrodošlice, integracija, participativno akcijsko istraživanje, konstitutivni muzej, komparativna studija slučaja

<The Welcoming Museum: A Place of Integrative Practices>

Summary

The 21st century brings change to both society and museums, forcing them to undergo transformation. The meeting of museum work and work with new members of society is researched based on reviews of terminology used for refugees and other migrants, theories and critical views of integration, integration policy of the Republic of Croatia, ideas of postcolonial, participatory, inclusive and constituent museum, and best practices for working with refugees and other migrants.

This thesis explores integration practices in Croatian and European museums through participatory action research of projects “Nikola Tesla. Migrant.” and “Museums as Places of Encounter and Dialogue”, and a comparative case study including the projects Multaka in Berlin and Oxford, Museums as arenas of integration in Sweden, and Werksalon in Van Abbe Museum.

The welcoming museum is a museum that accepts and reflects the values of all the community members. It is global and connected, self-critical, flexible, accessible, multilingual, inclusive, and useful.

Key words: welcoming museum, integration, participatory action research, constituent museum, comparative case study

